

SZLAVÓNIAI KISSZÓTÁR

SZLAVÓNIAI KISSZÓTÁR

A

agg „rossz, romlott”. Ha a kisgyereket megigézték, akkor az anyja újhold vasárnapján éjfélkor beleteszi a gyereket egy fazékba, a tűzhöz teszi (még a konyhában, a szenes házban!), a „szakács” megkeveri. Közben az anyja levetkőzik meztelenre, s így háromszor megkerüli a házat. Minden fordulóban beszél a szenesházba: „Mit főz?” A „szakács” felel rá: „Ag húst!”. Ezután a „szakács” meg az édesanya kiviszi a fazékban a gyereket egy szemétlapáton, és a szemétdombra kifordítja. Ha ez megtörtént, beviszik a házba a gyereket, lapátra teszik és bedobják a kemencébe. Háromszor teszik be és veszik ki. Utána a bölcsőbe teszik, lekötözik. Ha mindezt pontosan elvégzik, biztosan meggyógyul a gyerek.

akna Az akna a régi házban a szabad tűzhely majd egész szélességében nyúlik felfelé, körben folytonosan keskenyedve. Dorongokból készült váza van. Ezt ágakkal befonják, besározzák, lesimítják. Keresztben dorongok feszítik ki, hogy össze ne düljön. Ezekre a rudakra akasztják a füstölni való húsféléket, szalonnát. A háztetőn kívül deszkával borítják be, a legteteyén kis tető van rajta. A kémény a házhoz képest magas.

arató „aratás” Reggel 6—11-ig tart, ekkor hazamennek, délután 2—7-ig ismét dolgoznak. Mielőtt hozzáfognak az aratáshoz, megfenik a kaszát, ezután egy percre megállnak, magukban imádkoznak a kaszások: „Édös jó istenöm, segics meg!”. A marokszedők, kötélterítők félhangosan

mondják: „Édös jó istenöm, segics meg”. Az aratás bevégeztekor mindegyik, mikor bevégzi a munkát, hálát ad, mondván: Hálá’ istennek!”.

Az aratásban részt vevők külön öltözéket használnak. az öltözék színe: fehér. A férfiakon fehér vászoning, fehér gyolcsnadrág, előttük fehér vászon félkötény „pregacsa”, mert nagyon szaggatja a kalász a ruhát. Szalmakalap vagy micisapka és fekete bocskor egészíti ki az öltözéket. Mikor nagyon meleg van, fehér zseb-kendőt tesznek a fejükre, melynek sarkaira bütyköt kötnek. Az asszonyok fehér aratóréklit öltenek, a szoknya bármilyen lehet, előttük durvább gyolcsból kötény, „pregacsa”, fehér kendő a fejükön, a lábszár védelmére ők maguk varrnak bő szárú, egyenes, térdig érő, vékony gyolcsból szabott harisnyafélét, „szárcsarap”-ot, amit gumival szorítanak le a térd alatt. A lábukon fekete gumibocskor. A lányok már színesebbek. Hosszú, bő ujjú fehér réklit vesznek fel, amelynek a gallérja, a gombolójának a széle, a hosszú ujjak széle pirossal ki van horgolva, cifra, piros szoknya, bő, kivarrott fehér félkötény, „prégacsa”, harisnyaféle „szárcsarap”, fekete bocskor és a fejükön cifra, piros kendő egészíti ki az öltözetüket.

avató A gyermekágyból felkelt asszony első útja a templomba vezet. Egyedül megy. Előzőleg elkéri a templom kulcsát a paptól, bemegy, imádkozik, majd összeszedi a padok alatt található port, közben vigyáz, hogy senki se lássa. Ezután bezárja a templomot, visszaadja a papnak a kulcsot. Az összegyűjtött port pedig otthon beteszi a gyerek feje alá a dunyhába, ez majd megvédi a gyereket a gonosztól. (Szentlászló)

B

bab Csak addig bab a neve, míg a szárán van, ha megfőzik: bapcsa. Részei: heja, szömö, szá^ora. Ú jó^u a bab, ha belélép a disznó^u (=ha disznócsülökkel főzik). Fajai: fejt^r bab, ló^ubab, sa^orga bab, zó^odbab, nano bab (=fehér vagy barna, nagyszemű). Minden kedden főznek Szentlászlón babot, savanyúan, sütnek rá hagymát. Régen az öregek fő eledele télen a bab volt.

– Ha valaki sebes volt, akkor három özvegyasszonytól kért fehérbabot, de az asszonyok keresztben kell hogy lakjanak. Szerdán este kellett megfőzni a tiszta babot, mikor fogyott a hold, mert csak fogyócsütörtökön használ. Háromszor meg kellett mosogatni a bablével a sebet, majd a levet ki kellett önteni a keresztútra vagy valamelyik fa alá. Ilyen babosvízbe nem szabad belelépni, mert aki belelép, szintén sebes lesz.

békatánc táncfajta. Lakodalomba szokták járni ezt a táncot férfiak és nők. „Gyerünk bé^kkata^oncot ja^orni” – mondták. Körbeálltak. A két láb közé tették keresztben a kezét, leguggoltak, s ilyen helyzetben a földön ugráltak, bagdaltak, mint a békák. Közben ezt énekeltek:

„Mi gunárunk fekete,
Ezt a tempót mektette.
Térdig érő nagy hóba
Rá-rámász a tojára.
Dunáru^l fuj a szél,
Dunáru^l fuj a szél.”

népdal

betyár „szegénylegény, kóbor útonálló”. Ismert betyárok voltak: Séta Pista, Varga Laci (az I. világháború alatt), Dombi Pista, Zombori Jóska, Egyöd János, Zöld Marci. A betyárról éneklük:

„Nincs cserepes tanyám,
Sem szűröm, sem gujám néköm.
Kőből a nyoszójám.
Nem különb a párnám nékem.
Az éca a pártfogóm,
De fejemre, de fejemre
mégis, mégis száz forint van
kitűzve a fejemre.”

(népdal)

boszorkány Tizönkét órákkó jaornak a boszorkaonyok söprűnyélön Tokajba borinni. A boszorkányságot kézfogással lehet átadni. Ha senki sem akarna kezet fogni a haldokló boszorkánnyal, akkor annak a söprűnyelet kell megfognia, hogy meg tudjon halni, különben nem tud eltávozni e világból. A boszorkánynak, miután gyógyított rendszerint erős szívdobogása van. De nemcsak gyógyít, hanem ront is, többnyire gonosz rontásai miatt félnek tőle. Legtöbbször ló-, kutya-, macskaalakban sompolyog a kiszemelt áldozat után. De boszorkányok vannak a forgósél közepében is. Leghatásosabb védekezés ilyenkor kést vágni a forgósél közepébe. Néha sikerül megpatkolni az éjjel ló alakban járó boszorkányt, ez aztán a halálát jelenti.

bujtott csarap „vászonnal már újkorában külön megtalpalt, megfejt, meleg, gyapjúharisnya”. Azért talpalják, fejelik meg a gyapjúharisnyát, hogy ne egye meg a papucs meg a klumpa. A talpa egyesből, sűrű zsákvászonból készül. Ha piszkos a fej vagy talp, lefejtik, kimossák.

C

cicika „kismacska” (becézve). A játszó gyerekek egy padra leülnek egymás mellé, kezüket szorosan összehúzzák, a kézfejek kissé domborítva, így zárt kézzel kell

átvenni és továbbadni a vándorló tárgyat. Egynek el kell mennie a trágyadombra, nem szabad előjönnie, míg nem hívják. A többiek éneklik:

„Cin, cin gyíró^a,
Kavan gyíró^a,
Kinél van az aranygyíró^a?
Engem túgya,
maj megmogyá,
Csörgő-börgő,
itt a cin!”

„Nálam is, nálam is” – kiabálják a gyerekek. „Szabad a cicika^onak” – hatalmazzák fel a cicát a keresésre. Az sorra nézi a kezeket, ha nem találja el egyszer, akkor egyesztendős. Újra kezdik a dalt. Ha másodjára sem találja meg, kétesztendős kiscica. Háromszor kérdezhet. Ha akkor megtalálja, beáll a körbe. Akinél megtalálta, az megy ki. Ha nem, ismét ő megy ki.

curak „fekete selyemkabát, alul hosszú göngyös díszítéssel”.

CS

család 1. „gyermek”. Ecs csalá^ogya van (= egy gyermeke). Az egész családról többes számban beszélnek: Tarcsa meg az isten a csalá^ogyajinkat, szóval mindön hozank való^o tartozó^okat. 2. „újabbán: familie”. Az egész csalá^od fénült a kocsira. Az első világháborúig a család, a nemzet együtt élt. Beletartoztak az apán, anyán, gyerekeken és azok feleségén, illetve férjén, gyermekein kívül a nagyszülők és azok többi gyermekei, a felnőtt gyermekek családtagjai. Vagyonközösségben éltek. A család feje, aki nem okvetlen mindig a legidősebb férfi, korlátlanul rendelkezett a vagyonnal. Ő volt a gazda,

ő osztotta be a munkát: az egyik férfi kocsis volt, a másik a jószágot legeltette stb. A gazda nem dolgozott, vasárnaponként ő nyírta a többi férfit. A felesége volt a szakácsnő, ő főzött, a takarításban redusa (=soros) volt. A legfiatalabb menyecske kötelessége többek között megmosni az apósának a lábát, a „szivos bocskor”-át (szíjas bocskort) rendben tartani, vasárnaponként megfésülni, besodorni és bezsírozni az apósának a haját. Ha a menyecske áldott állapotba volt, nem ment többé a határba, hanem a napának segített otthon.

A nők meggyerekek nem ettek együtt a férfiakkal, hanem félrehúzódtak, csak a maradékot fogyasztották. Sokszor nem laktak jól a gyerekek, ilyenkor az anyjuk lopott nekik valamit, vagy hazaszaladt a szüleikhez, és ott kért, de sokszor azok is megtagadták a segítséget.

Az asszony a férjét nagyuramnak szólította, a férj testvérét kisuramnak. A régi időkben a férj halála után a nőtlen testvér vette el az asszonyt, hogy a vagyon ki ne menjen a házból.

A fiatalok nyaranta, sokszor még télen is családonként a ház végében épített „ólcsák”-ban laktak, ahol a „kulup” (ágyféle), a „kocság” (ruhás láda) meg más apróság fért meg. Télen mindnyájan elől, a nagyszobában aludtak, többen is egy-egy ágyon.

Néhány régi család neve *Kórógyon* 1778-ból: Palkó, Gyöke, Losa, Pap, Fábián, Martin, Deső, Vacsora, Bali, Kuruc, Bósó, Pyama, Késa, Dávidkó, Gyana, Mihócsa. 1828-ban újabb családnevek kerülnek elő: Záké, Markó, Móka, Kovács, Merkó. 1854: Kis Tót, N. Tót, N. Palkó, Kis Palkó, Paprika, Csurman, Péter, Kis Márton, Ferenc, Bali, Laboda, Szőlőskei, Keresztes, Gál, Pozsár, Szánki, Györke, Döme, Kozár, Sándor, Szekeres, Bockó, Mióca, Kudró, Lúgó, Sánta, Cserepes, Gyöke, Izsák, Molnár, Mihics, Dorkó, Borhi, Bencze, Ambrus, Gajnok, Tóbi, Putra, Balandri Bichler (egyetlen zsidó család).

Haraszti családnevek: Kürtös, Pető, Istóka, Gál, Dudás, Pozsár, Kovács, Magdika, Varga, Jozsics, Sülyös, Mosoni, Siklósi, Martsit, Batone, Sülyös, Molnár, Izsák.

Szentlászlói családnevek: Mikocsa, Mijócza, Bencze, Ambrúzs, Kocsis, Egyed, Varga, Piszár, Gyöke, Ferenc, Fülöp, Dezső, Fabó, Izsák, Kovács, Kántor, Márkó, Kelemen, Csurman, Bočka, Palizs, Tót, Gajnok, Baranyi, Gyökemati, Súlyos, Jozsi, Kelemem, Nagy Pöte, Bérés, Dobi, Palizs, Pető, Vecsei.

Rétfalusi családnevek: 1758: Antal, Keníz, Pikó, Bakó, Lapis, Tót, Gáspár, Tutzak, Döme, Juhász, Lukács, Pósa, Martzi, Haraszti, Dönye, Grego, Budi, Sinkó, Varga, Bencze, Nagy, Kárdó, Bakó, Dékány, Raffai, Hajdú, Ágoston, Subaja, Szőlőskei, Erdélyi, Dani, Begó, Keresztes, Hangó, Vajda, Pikó, Banki, Barabás, Tutzak; 1761: Gajnok, Losa, Kozár, Subasa, Paprika, Pikó, Kozma, Balogtsa, Szánk, Vajda, Gregő, Incák, Tamás; 1764: Nemes, Pete, Török, Pikós, Gáspár, Vida, Barabás, Czindiri, Demeter, Harjadin, Hardó, Burnák; 1781: Jónás, Burnáz, Szuvity, Gyana.

családi élet: „házas, családos élet” (Ritkán használják, csak finomkodó beszédben).

Sírfelirat:

„Családi éltém boldog volt,
Mig Isten keze nem sújtott,
De meg eléglé szenvedésem,
S az égbe felvivé lelkem.
Itt csak porsátor pihen
Feltámadás reményében.
Ide várva éltém társát,
Kedves nőm Kelemen Sárát.
Kedves leányaim Mária
És Juliannát szeretett vejem
Kovács Dávidot.”

csőrőfa „feketegyűrűs juharfa, *Acer tataricum*”. Hasított vékony pálcikáit füstölve fáklának használják. Vékony hajtásaiból pipaszárat csinálnak.

csőrőfafáklya A csőrőfát vékonyra hasították mint a szilánkot, a lábuk uja közé tették, meggyújtották, annak a fényénél fontak. Más alkalmakkor tőkbe, sütőtökbe szúrták.

D

derenka táncfajta Kórógyon. Vasárnap ebéd után a templom előtt a dombon az utca közepén, a porban járták a fiatalok körbe-körbe. A lányok viseletben, kebelben voltak, de hogy el ne piszkolódjon, fehér „tilángli keszkenyőt” (tülkendőt) kötöttek a derekukra. Lábukon „mamuz” (gyapjúból szőtt felsőrésű papucs) volt. Egy férfi vezette a táncot, kezében egy díszes törökzö. Akinek a nyakába vetette a „kendőruvát”, annak be kellett állnia a körbe. A táncosok körbefogóztak, mégpedig úgy, hogy a derekukon fogták meg egymás kezét. Körben haladva egy lépést tesznek, utána zárják a lábukat, közben megrázzák magukat derékban.

derenkanóta „az a nóta, amire járják a derenka táncot”. Derenkanóta volt:

„Falu végén a vasvela
Mégis bejűt a kolera
Sem urakra, sem papokra,
Csak a szépen parasztokra.”
vagy:

„Érik, érik a cserösznye,
Bodorodik a levele, le, le, le,
Minél joban bodorodik,
Anál joban szaporodik, dik, dik, dik.”

disznótör 1. „disznóvágás”. Első nap korán reggel, még sötétben megölik a disznót, „mekkoplózik” (megkopasztják), leforrázzák, letisztítják, felvágják a hátánál, megcsinálják a szalonnát, a sonkákat szépen kikerekítik, a zsírnak valót felvágják, egy katlannal olvasztanak is belőle, a húst megdarálják kolbásznak, kimossák a beleket, elkészítik a „pacsa”-t (kocsonyát), megfőzik bele a bőrt, fülét, orrát, körmét; mikor kimerik a foghagymás levet, piros paprikás zsírt tesznek rá. Másnap reggel folytatják, elkészítik a májast, a „svartli”-t (disznósajtot), „obora^olik” (abálják), készítik a kásás, töpörtös hurkát, zsírt sütnék, segítenek a nagyteknőt elvinni, elmossák a zsíros edényeket. Csak mikor már minden rendben van, akkor mennek el a segítők. Estefelé az öregek iszogatnak, kártyáznak. 2. „a disznóöléskor szokásos lakmározás”. Első nap reggel, még ölés előtt a kóstolóból maradt töpörtő, kolbász, pörkölt káposzta kerül az asztalra. Délfelé, 10 óra után: sült májat kapnak be az asztalnál állva, ott van a só, kenyér, tányér. Közben egész nap állandóan iszogatnak. 3—4 órakor kerül sor az ebédre. Ecetös lév: máj van benne, sült disznóhús. Este vacsora előtt hájas kiflit adnak. Kártyáztatnak vacsoráig. 10 órakor vacsoráznak. Baromfiból, disznóhúsból leves vékony metélt tésztával, főtt baromfi, sült disznóhús, töltött káposzta, kis kolbász sütve, kalácsok: női szeszély, hájas kifli, nápolyi szelet, mézes kalács, vizes piskóta a vacsora. A pálinka és bor állandóan előttük van.

Este vacsoraidőben járnak a „macskura”-k (álarcos maskarák) is. Mindenfélenék felöltöznek, álarcot tesznek

fel. Csengő, kolomp (kotogó^u), fakanál, vessző van náluk. Megállnak az ajtó előtt, rázzák a csengőt, kolompot. Erre kimegy valaki, rendszerint a házigazda. Mégkérdezik tőle, hogy szabad-e bemenni. Az válaszol: „Gyeretők, ajde bé, gyeretők, ajde bé!” Bent a macskura, „-k ugrálnak, simogatják, csókolgatják a disznótorosokat. Azok találgatják, kik lehetnek. Kézzelel rámutatnak egyre-egyre: „Ugye té X. Y. vagy?” Az nem árulja el magát, sőt a mutogató kezére ráhúz a vesszővel, főzőkanállal. Etetik, itatják a macskurakat, hogy rúgjanak be. Az evés nehezen megy a „maszkától” (álarctól). Kalácsot adnak nekik, amit a náluk levő tarisznyába tesznek. Mikor megelégedik a játékot, elmennek, mennek más torba. Megezik, hogy a hűlni kitett sült húst, kolbászt tepsiától ellopják.

Másnap reggel: teával kezdik a napot. Tizenegy óra tájban van az ebéd: baromfileves, főtt hús, töltött káposzta, sült hús, kalács. Állandóan fogy a bor, pálinka. Mikor mennek haza, aki akar, eszik a délről maradt húsból, kalácsból.

dügeny „fekete színű kőkorsó”. Valamikor a dügenyt bögőként is használták. Az üres dügeny száját csapkodták a jobb kéz tenyerével, a bal kézzel a fülét fogták.

E

esküvő Az esküvőre gyalog mennek. Ha esik az eső, szomorú lesz az új pár élete. Délután két órakor szokott lenni az esküvő, de rendszerint később kezdődik, mert előbb a polgári házasságkötést végzik el a faluházán. Mikor az elsőt harangozzák, az egész lakodalmas nép a vőlegényes háztól a menyasszonyos házba megy a meny-

asszonyért. Itt párba rendeződnek. Legelől a keresztapák haladnak, utána a fiú egy rokona a menyasszonnyal, majd a vőlegény egy leányrokonnal, lányok, legények. Először a faluházára mennek, onnan a templomba. A harangozó már lesi a menetet, harangoz, útközben a lakodalmások kiabálnak:

„Sárga rípa, piros alma,
Gajnok, Erzsi lakodalmal!”
„Aki kinyit az ablakon,
Maj megbükk a hajnalon.”
„A mi vőlegényünk aran ba°ra°n,
Tetü ma°szik a szaka°la°n.”

A lányok közben „fjúgatnak”, a férfiak lövöldöznek, táncolnak zeneszó mellett, mindaddig, míg nem érnek a templomba. Amint megérkeznek, a vőlegény, menyasszony az úrasztala elé áll, a násznép beül a padokba, várják a papot. A szülők csak beszaladnak a templomba, nem érnek rá ott maradni. A templomban elénekkelnek egy éneket, a pap beszéd kíséretében megesketi a fiatal párt. Mikor az úrasztala elé állnak, a menyasszony úgy ügyeskedik, hogy a vőlegény bal lábára léphessen, mert akkor az új férj mindig szót fogad a feleségének. Az esketés után kijövet a vőlegény a perselybe dobja kettőjük adományát. Úgy kell kijönni, hogy a menyasszony lépjen ki előbb, hogy ő legyen az úr a háznál.

A templomból kijövet a pap irodájába mennek a fiú két komájával mint tanúkkal, a szülők nem jelennek meg itt sem. Itt aláírják a fiatalok a házassági levelet, aláírják az anyakönyvet. A násznép közben a templom előtt táncol egyet. Az aláírás után mennek mindnyájan a lányos házhoz.

A pap még délelőtt megkapja a járandóságot. A komák

viszik el neki. Rendszerint 1 tányér aprósüteményt, 1—2 tortát, 2 kg legszebb húst, 1 okka bort, 1 meszely (2 dl) pálinkát kap.

F

falujárás A végig kitartó lakodalmások, főleg csak férfiak, a lakodalom harmadik napján csoportosan, zenésző mellett táncolva meglátogatják a már hazatért lakodalmásokat. A vendégeket az udvarra kitett asztalon vágott, sózott retek, bor, aludttej várja. Hogy nagyobb legyen a multság, diót öntenek az udvarra, és a nem éppen józan vendégek felkapkodják. Az aludtejjel kikenik egymást. Paprikafüzért akasztanak észrevétlenül egymás nyakába, vagy kitömött nyúl bőrt akasztanak egy dróton hátul a kabátjukra. A zenészek is velük mennek minden-hova, pedig már azok is alig állnak a lábukon. A falujárók mindent ellopnak, ami a kezük ügyébe akad, a tyúkokat is lelövöldözik. Rétfaluban falujáráskor befogták a lovakat a disznó kopasztására használt teknőbe, „koplozóteknő”-be, a jóalakok beleültek, így látogatták sorra a lakodalmásokat. Borral, kalácscsal kínálgatták őket mindenhol. Táncoltak, mókáztak. Néha kissé eldurvult a tréfa.

felravataloz A szobában a tükör alatt, a két ablak közötti részen ravatalozzák fel a halottat. Fekete vesszős ponyvával terítik le az öregjének a ravatalt, a fiataloknak meg piros vesszőssel. Temetés előtt az udvarra állítják fel a ravatalt. Régen csak a puszta földre tették az udvaron a koporsót, mellé kétoldalt a földre vagy kisszékre ültek a hozzátartozók.

fonóház „az a ház, ahol összegyűlnek a nők fonni, beszélgetni”. Nem mindig ugyanabban a házban gyűlnek össze, hanem alkalm szerűen hol itt, hol ott. A háziasszony ilyenkor fánkot vagy mást készít a vendégeknek.

fűszál A fűszálak kötözése így megy: 4 vékony fűszálat egymás mellé fog az egyik kislány. A másik kislány kettő-kettőnek a végét összeköti, közben az, aki tartja a fűszálakat, valamelyik fiúra gondol. A fűszálak egyik végének összekötözése után sor kerül a másik végre is. Ha kocka alakot adnak az összekötözött szálak, az illetőt szereti az, akire gondolt, ha külön esik két-két szál, akkor nem szereti.

GY

gyászruha Hétköznap a nők fekete gombos, fekete anyagból készült kabátruhát viselnek, fekete harisnyát, fekete cipőt és fekete fejkendőt. Vasárnap fekete vagy sötét ruhát öltenek, ha a kabátjuk világos, fekete szalaggal jelölik a gyászt a karjukon. Kislányok hajába is fekete szalagot kötnek. A férfiak semmi jelét sem viselik a gyásznak.

gyerekágyas A gyerekágyas asszony ágyát régen egy lepedővel elkerítették, hogy megvédjék az idegen szemektől, azonkívül így kizárták a gonoszt. – Ha valaki látogatóba jön a gyermekágyashoz, akkor valami olyat kell csinálni, olyan mozdulatot tenni, hogy a látogató tekintete arra essen, ne a gyerekekre, hogy ne verje meg szemmel, ne igézzze meg a gyereket. – A gyerekágyasnak beosztva hoznak „paszitát”, gyenge csibelevest, rántott csibét, guráblit, tortát. „Tila^ongli keszkenyő”-vel, takarják le a kosarat vagy „vesző^s ponvá”-val, csíkos vászonterítővel.

H

haj Ha valaki azt akarja, hogy göndör legyen a haja, akkor a kukorica levelét keskenyre hasogatja, s a levélcsíkokra csavargatja fel a haját, a levélcsík két végét pedig összeköti. Újabban már minden nagyobb lánynak vannak hajcsavarói és csipeszei. Már egyre többen vágatják le a hajukat és tetetnek bele tartós hullámot. – Ha az állapotos asszony hajas kukoricát lop, akkor nagy haja lesz a születendő lányának. – Ha esőben hajadonfőn vagy, gyorsabban nő a hajad. – A kifésült haját tűzbe nem jó vetni, mert megfájdul a fejed. – A kifésült haját nem szokták kisöpörni, a fásládába teszik.

hajviselet A férfiak régen minden szlavóniai magyar faluban vállig érő haját viseltek. A fejük búbján közepén elválasztották a haját, zsírral jól bekenték, újra csavarva „bésudrották”, s a fül mögé tették. „Bötyökre” is, „gumbra” (csomóra) is kötötték a haját, s akkor a fül előtt lógott. Az após haját a meny tartotta rendben, ő zsírozta, fésülte, sodorta. Az asszonyok két ágba fonva, koszorúba téve „fűkötő” alatt viselték a hajukat. Erre jött a kendő. A mai öregek még ma is így fésülködnek. A lányok hajviseletének elkészítése sokkal több időt és türelmet igényelt régen. Elöl „sudrás”-okat viseltek, hátul pedig egy ágba, „kitába” fonták. Szalaggal díszítették. Ma egyre több az ondolált rövid haj, a fiatalok lassan felhagynak az állandó kendőviseléssel, ehhez pedig ápolt hajra van szükség.

hal Sokféle halat ismernek. Ismertebbek: compó, csík, csuka, harcsafi, harcsa, kárász, keszege, pochal (ebihal), ponty, süllő^ü. A hal részei: szigonya^ója (=kopoltyúja), heja (=pikkelye), bajs, serénye (=sörénye), farka, hevező^ü sza^ornjá (=kormányserény), ikra^ojjja, tejj,

pattantó^uja (= úszóhólyagja). Készítésmódja szerint van: só^uzot hal, szárítot hal sűt hal, rántot hal, ecetős hal, paprikaos hal haleves, halév. A Vuka (Valkó) szabályozása előtt Kórógy, Szentlászló, Haraszi határa vizekből, tocsogókból, nádasokból állt. Főfoglakozásuk akkor a halászat volt. Kilós pontyokat fogtak „pöndölhaló^u”-val. „vorsa”-val. „Szigény”-nyel (szigonnyal) „lestek rá” a halra, „tapogató^u”, hoszi ha^oló^u”, vonó^u haoló^u”, bútó^u haló^u”, vejiszt, kétszá^ojú vejiszt” is használtak. „Fíző^ü nya^ors”-ra is szükség volt, „merecső^ü”-re (=szak) is. „Szikő^ü”-ben (=sásból font szatyor) vitték és viszik haza a zsákmányt ma is.

Régen olyan sok volt a hal, hogy még eladásra is jutott. Nagy hordókban lesózva vagy szárítva árulták faluról falura járva. „Riba, riba” – kiabálták.

halottvirrasztás A virrasztásra összegyűlnek a rokonok a családtagokon kívül, „a faja” meg a szomszédság. Este 7—12-ig tart a virrasztás. Ez alatt beszélgetnek a halottról, elmondják az életét, sorsát, halotti énekeket énekelnek, imádkoznak, a kántort is meghívják, aki ezért nem kap fizetést. Vannak hivatásos siratóasszonyok is, akik felvágott hagymát rejtenek zsebkendőjükbe, biztosítéknak arra az esetre, ha nem eredne meg a könnyük a kellő pillanatban. Megesik, hogy virrasztáskor a férfiak a másik szobában borozgatva emlegetik halott erényeit és gyengéit, s reggelre egészen „megmaszlagosonnak”, becsípnék.

hambár A hambár talpakra épül, a talpak néhány sor téglából húzott falon helyezkednek el. A hambár alja szellőzik, esetleg itt van a borospince is. Maga a hambár fából készített, faragásokkal díszített épület. A feljárás 3—4 lépcsőn történik a tornácba, onnan ajtó vezet a hambárba, illetve először a „hamba^orközi”-be. Itt két

oldalt a „hamba°rfijók”-ok, esetleg „akná”-k helyezkednek el, melyekben a különféle gabonaneműeket, lisztet tárolják. A fiókok előtt deszkafal áll. Hátul van a „farhamba°r” vagy „hamba°r fara”, a hátsófal, ahol a korpás fiók található. Padlása is van, „a hamba°rpad”-on tartják egyesek a zabot, mások a kukoricát. A hambár az udvarok dísze, oszlopai, tornáca díszesen faragott.

Haraszti szlavóniai község neve. Szerbhorvát neve: Harastin. Határrészei: Balusa, Bakinc, Bibojadomb, Bucsak, Bakcsa, Balogvögyi, Antalmajor, Csala°nos, Dombok, Farkasrév, Ga°jity, Gergöje, Gragyanc, Guceg, Gyakarerdő, Hoszivíz, Hargas, Ivanó°c, Körös, Köröstisza, Komoróc. Kétfok, Kubótorica, Livade, Mala°ka, Medvés, Nátyszőlők, Nagyvalkó, Ocsotac, Palina, Régiharaszti, Síp kóc, Somotyka, Sa°rma°nyos, Szőlődomb, Túbojka, Tukora, Va°ardics, Va°rbold, Vukoja, Valkóvég.

Első adat 1430-ból: Possessio Harazthy, 1453: Harazthy, 1484: Haraszt. Ez is kórógyi birtok volt. A török alatt az első település elpusztult, de a török hatalom megszilárdulása idején Lankával szemben, új helyen felépült Haraszti. Ez a mai „Régiharaszti”. Az 1707-es pestis után 7 magyar ház van Harasztiban. Ekkor épül fel mostani helyén harmadjára Haraszti, befogadva a szomszédos elpusztult falvak életben maradt lakóit is. 1848-ig jobbágyfalu volt. 1546 táján lettek reformátusok a harasztiak, 1760-ban már rendszeres tanítás folyik, 1768-ban nyílik meg az első iskola. A mostani templom 1768-ban épült.

Haraszti sík vidéken épült északkeleti irányban, utca-rendszerben, mellékutcája csak egy van. Vidéke hajdan rét, mocsár volt. A népies magyarázat szerint a mocsárban sok volt a haraszt, innen a falu neve. A csatornázás előtt sok vizük volt. Akkor halászatból éltek. Ma már föld-

művesszövetkezetük, téglagyáruk, kenderfeldolgozójuk. A lakosság már beköltözött horvátokkal és más nemzetségekkel is gyarapodott, olyanokkal, akiket a kenderfeldolgozó csábított ide. Lakosainak száma 1960-ban 1000 körül mozgott.

I

igézet Igézet elen a gyerköt naty fazegba, keitfülübe teték, odateték a szenbe, főzőkala^onyá kevertik. Ha nem hasznát, ako szenet, kezdetlen vizet hoztak a kúdbúl, héit-kilenc parazsat kivetek, atul fűg, ki mindönki szöme á^orthatot neki, ha^ony ronthata meg. Beléha^onya a vízbe az első parazsat, ha emböre gondol, mondi: „Süveg ala!” ha aszonra: „Konyty ala!”, ha la^onyra: „Pa^orta ala!”. Ha lement a parazs, az vó^{ut} a rontó^u, ha nem, nem az vó^{ut}, akire gondút. Ha lement, a kicsinek megmosta^ok a vízbül az orca^oja^ot. – Ha valaki elismerte, huty az ú szöme á^ort a gyeröknek, maga^onak kelet megmozsdóznija, vagy ú kelet a gyerköt megmosni abba vízbe mindig keröszbe, keze fejt, térdét, szömét. Napnyugatko haontaok ki a vizet északrá. – Ha nem áthatot a gyerek, meglódít^ota^ok naplemente uta, monta^ok:

„Északnak fija, Keletnek fija,
Délnek fija, Nyugatnak fija,
Vid el a sira^osa^ot, vid el nyavaja^oja^ot,
Had meg ú maga^ot.”

Közbe maga^oho szorította a gyerköt.

– Ha kiütése vó^{ut} a kicsinek, babvízbe megmosta^ok, kiöntöttik a vizet keresztútra. Ha la^oncsa vó^{ut}, ha^orom özvegyasztul kértek egy-egy marok babot, ha gyerök, özvegyembertül, akko oja cserepbögörébe fősték, akibe

még nem főszték. Férléjelbe kiviték a keresztútra, bögö-
 réstül odava°kta°k, aki ezön előszö ha°ti ment, a let
 a sebös. De etül meg lehetöt menekönni, a babronta°s-
 tul ety sza°roz fejár va°szonrongyá le kelet a la°bot
 dörgöni, amékel keresztüment a rongyot a fejín keresztül
 kelet vetni a hap közí. – Rézgarasa ís lehetet gyógyítaní.
 Mekhúzza°lik a seböken, keresztúton kelet efordilva
 eha°nyíni, aki ejen píszt vet fen, huty megmenekegyen a
 ronta°stul a la°ba köszt kelet visszavetni a pészt. – Jósza°-
 got ís ígézet a ba°jos aszony. Aki fejár morha vó°t, evette
 túle a tejet a ba°jos, mindönfélét öszeszedöt egy acskóba,
 fúsút, a morha szörit, oszt a küszöb ala ela°sta. Orvosa
 az. vó°t: fen kelet a°sni az esta°ló°t, a földet kihal°nyíni,
 amit megleltek, aszt elégették, ma°s, új földet tetek bé! –
 Az ígézet jó°sza°g ha nem bírt hudozni, bötyköt köttek
 gatyamazagból, de megen elődoszta, közbe mondot vala-
 mit, a mazagot a tehenre hosza°ba ratete, joban let utób.

ing A féríing régen bornyúszájú, rövid volt, a gatyá
 és az íng között sokszor kilátszött viselőjének a dereka.
 A hétköznapi íng gallér nélkül készült, gombok helyett
 a nyaknál és a kézelőnél vastag házi cérnával kötötték
 össze. Az ínget úgy szabták, hogy a ráncok szerint be
 lehetett „rögyözni” (pliszírozni), a kézfejnél ís „rögyös”
 volt, szinte plisszészerű ráncolással, amit úgy kaptak,
 hogy a nedvesen összemarkolt ruhát a térdükhöz verték,
 majd frissen sült kenyeret tettek rá. Ez volt a „szédött
 üng”. Így „rögyeszték” a női kebél ís. Az íngnek nem
 volt külön szabott, háta hanem egyből volt szabva,
 a vállán „vaolfót”-tal, ami egészen hátra nyúlt, hogy
 ha viselője kosarat hord a vállán, ne szakadjon ki az
 anyag. Az ünneplő íng elejét apró hajtásokkal, aszúrral
 díszítették, hegyes, lehajtott gallért szabtak neki. Van
 külön aratóíng fehér gyolcsból, amit csak erre az alka-
 lomra vesznek fel.

J

játék Sokféle játékot játszanak. A kislányok kedvenc játékaik: fogó^ucska, kergető^uske, szabad a cicika^onak (cicázás). Körjátékok: Ementem Bécsbe lovakot lopni, nyeregbe fogni; Hej szína^orom, szína^orom, széna szaka^odékom; Repüve egy mada^orka; La^onc, la^onc, eszterl^oanc; Egyet tojot a fúrjecske; Cin, cin, gyíró; Görbike; Göcsöske; másféle játékok: Itthon vagy-e hidasmester; Balhaska (Hol az olló?); Búj, búj, zód a^og; Tuskó, ruskó, fatusko, fuson a két ha^otussó; Mén a kosár; Ruha^ocska; Macska^ocska; Vera^ogoska; Kacsintó^uska; csingezés (labdázás), pazamene (bújócska), kergető^uske, kutyóska, (labdajáték), futyka^oroza^os, siket sürgönyke stb. A fiúk korcsolyáztak, csingé^lztek (labdáztak), „ja^ocunk kívül” felszólítással kezdődő játékot; nemzetesdit; búj a disznó^ut, és más egyéb bottal, késsel játszott, nagy ügyességet követelő játékot játszottak. A nagyobb fiúk, lányok vasárnap délután a falun kívül szórakoztak, utána kalalázva, táncolva jöttek be a faluba. Sok fiatal-ember a vasárnapját kártyázással ütötte el.

K

kacabajka 1. „testhez álló ujjas, rövid, gyönggyel díszített félkabát” (csak az öregek ismerik ennek); 2. „rékli” (mai értelme!).

kalaláz Az utca közepén kézen fogva, mezítláb járták, táncolták végig a falut. Az első táncos szabad kezében piros kendő volt, ezt a karját félkörbe a feje felé hajlította, s a kendővel a zene ütemére integetett. Az összefogózkodott táncosok bal kezükben piros kendőt tartva csosszanó lépésekkel oldalozva haladtak előre. Minden

utcasarkon nagy kört alkotva „reza^ola^s” következett, azaz olyan rázós páros tánc, melynél két-két táncos szembefordult egymással, kinek-kinek a két keze a derekán, bal kezében a kendő, a zene ütemére jól, „megreza^olta^k a farukat” – meggriszták. Közben ezt kurjantották a „kalalaz^oók”: „Jó^u! megreza^old a farod!” „A reza^ola^s egyik nótája”:

„Ha ú tinnal szita^olni,
Mind a farod reza^olni,
Töbet érnél anya^odna^ol,
Ana^ol a véⁱn nanóna^ol.

Ezután ugrós tánc következett: 3 csosszanó lépés, ugrás, ismét 3 csosszanó lépés, közben a kéz hátul van a derékon.

Az ugrástánc nótája:

„Hat nap van ety hétbe, a hetedik vasa^ornap,
Bárcsok, kedves róza^om, ecer la^othatna^olak,
Ecer la^otalak, mingyá^or szeretelek,
Kedvembe vetelek, hala^olig szeretelek”

(Kántor Mária, Szentlászló)

Az ugrós tánc után ismét kézen fogva haladtak tánc lépésben a következő sarokig.

Szüretből is kalalázással mentek haza. Közben az „Ég a kunyhó, ropog a nád dallamára ezt énekelték:

„Most érijünk bé a faluba,
A^oj ki, ró^uzsa^om, kiskapudba,
Gyúcs ki a gyertyavilaog^ot,
Még az éjel véled ha^olok.”

kalap Régen vagy felhajtott szélű kalapot, vagy pörge kalapot hordtak a férfiak. A hosszú, zsírozott hajtól meg a zsírral kenéstől a kalap súlyossá vált, néha 4 kg is volt egy-egy öregebb kalap. Zsírral azért kenték, hogy tartósabb legyen, és ne engedje át az esőt. Esőben lehajtották a kalap szélét, hogy ne ázzanak. Régen az egész ruházatot otthon szőtték, varrták, csak a kalapot vásárolták, mert posztót nem tudtak szőni. Ha tudtak volna posztót szőni, az ügyes asszonyok még kalapot is készítettek volna.

Az öregeknek még ma is mindig fejükön a kalap, csak evéskor, templomban, temetésen, szertartáskor, a halottas házban, a sírnál veszik le. – A kórógyiak ünnepélyes alkalmakkor szeretnek fécántollat tűzni a kalapjuk mellé.

kankó A háromnegyedes női kankót maguk szötte vászonból készítették. A vásznat kétrét hajtották, durva, egyes vászonból tettek bele bélést. A férfiaké fehér darócból készült piros, zöld bőrratét díszítéssel. Eszéken vásárolták, s otthon vászonnal beborították, hogy tartósabb legyen. 5/4-es hosszúságú volt, félcombig ért, jobb felől bevágott zseb volt, ez lelógott, s emiatt ez az oldal hosszabb lett, mint a másik. Gallérja nem volt. Az ujja lehetett nyitott is vagy bevarrott. Ide tették a dohányt. Inkább ünneplőnek hordták.

kántál Minden névnapon, de leginkább Éva, István, János, Sándor, József, Julis, Pál napján járnak a gyerekek névnapot köszönteni. A kisebbek egyedül, a nagyobbak ketten járnak az ünneplő házakat, hogy ketten többet (1—2 dinárt) kapjanak. A „kanta^olóu vörse a^olta” (áldta) a névnapot. Pl. ilyen verset mondott: „Kis harang, naty harang / Mind aszt mondogatya / Ma^oma van az Istva^on nevenapja.” A felnőttek is mondtak ilyenkor rigmust, italt kaptak a felköszöntőtől.

kebél A kebél hétköznapi fehér vászonból, ünneplőnek fehér gyolcsból készült. A mindennapi viselet fehér vászon ing, szoknya egybe, fehér vászon kötény, fehér főkötő. Az ünnepi gyolcs kebelnek a blúza és szoknyája is össze van varrva. A mell alá esik az összevarrás. Az ünneplő kebelen azt a varrást piros húzott szalag fedi, a szalagon flitterekkel. A kerek kivágású nyak hátul van felhasítva, hogy beférjen a fej. A nyakkivágást szöttes szalaggal szegik be, hátul lóg a megkötője – kis gallérja is lehet. Az ujj „tila^ongli”, csipkéből raglánszerűen szabott, a kézfejnél 2—3 széles csipkefodorral. A felsőrész és az ujjak összedolgozásánál esetleg fekete gyapjúszál díszítést használnak. A bokáig érő szoknya „bé van verve regyese-re”, azaz pliszírozva van. Ezt úgy érik el, hogy a kimosott anyagot vizesen összefogják a két végén és a térdükhöz verik, majd csomót kötve a szoknyából beteszik sütés után a még meleg kemencébe. Itt szárad meg. Ez a pliszírozás nagyon sokáig tart. A blúzrész alatt „gombos bélés-t” viselnek blúzszzerűen szabva. Ez csíkos házi-szöttes, fehér, kék, fehér, piros, fehér csíkok váltakoznak egymással benne. Négy-öt szál pamutot húznak át a szélesebb csíkok közepén kisebb távolságban egymástól, így gombnak, bognak tűnik ez a szélbehúzás. Ez a bélés csak könyékig ér. Könyékben meghúzzák az ujba varrott vékony zsinórt, hogy szebben essenek a kézfejre hulló fodrok. A kebel alatt különleges alsószoknyát hordanak. Olyan, ami csípőnél szélesít, mint a krinolin, azon túl pedig egyenes. Így van szép ringó járásuk. A kebel kiegészítő: A kebel elé díszes, selyem csipkével, rojttal díszített „takarít^ou”-t, kötényt kötnek. A nyakba a mell alatt vezetve és hátul a hát közepén megkötve selyem kendőt használnak. A nyakba még színes, több soros gyöngyfűzér babgyöngy kerül. Ezután teszik fel a „farha^om”-ot, egy vagy több színes mintás, hosszú csokorba kötött selyem szalagot, melynek a szára hátul majdnem

féllábszár középig lóg. A fejükre a lányok pártaszerű, szalagos fejdíszet tesznek, az asszonyok pedig „fejértila^ongli” kendőt, mely alatt ott lapul a kis, kötött, fehér főkötő, az alatt esetleg még a fekete necc. Kiegészíti még az öltözetet a fehér „tila^ongli” keszkenő, amelyet a biblia felett az összetett két kézben tartanak.

Lábukon fehér harisnya és piros csizma vagy fekete bársony magas szárú cipő van. Gyász alkalmával csak annyi a változás, hogy fehér helyett fekete blúzt öltenek. A kebel anyagát és a bélést maguk szőtték, a selymeket, csipkéket Eszéken a boltban vásárolták.

Ma már senki sem hord kebelet, még az öregasszonyok közül is csak nagy ünnepeken egy-kettő. Megesik, hogy fiatal lány halottal a sírba dobják a kebelet is. Lassan egyre kevesebb található. A II. világháború után felszabták a kebelet. Ma legfeljebb színdarabban öltik magukra.

kedd A kedd péntekkel együtt babonás nap. Ha kedden este felhőbe megy le a nap, eső lesz azon a héten. – Három fogyó kedden a söprűből szálakat kell kitépni, a daganatra tenni, elmúlik. – Kedden, ha újhold van, a lányos anya a halott állkötőkendőjét varrja a legény hátára észrevétlenül, akkor elveszi a legény a lányát.

kemence A szlavóniai falvakban van kinti és benti kemence. A csonkakúp alakú benti, „bagjakemence”, a konyhában van a „sza^oja” (nyílása) a „tévő”-vel (sárból tapasztott elmozdítható lap beletapasztott törött bögre fogójával a kemence szájának elfödésére), a „hamufülke” (hamus lyuk), a „füstös lik” (füstkivezető nyílás a kemence elején a kémény alatt), az „akna” (a kémény). A szobában a „padika” (kb. félméter magas, vályogból rakott ülőhely a kemence előtt), az „ódala” (oldalfala), „pa^orka^onnya” (a kemence oldalfalának kiugró része gyufa tartására),

„va^ola” (az a támasztó rész, mely a falra borul), „kuckó” (a kemence és a fal közötti rész, a kicsik alvóhelye), „teteje” (négyszögletes), „feneki” (alapja, alsó része). Minden ügyesebb asszony, nagyobb lány tud kemencét rakni, de inkább férfimunka. Először elkészítik vályogból a „padika”-t, erre vesszőből font várat állítanak, melyet kívül-belül sárgaföldből és pelyvából készült keverékkel betapasztanak. A kemence fenekét már a munka kezdetén jól ledöngölik, esetleg utólag kiteglázzák. Ha az oldalfalakat vályogból rakják, akkor csak a tetejét készítik pelyvás sárból. Ezután kiegészítik a kemencét, a vesszők belül elégnek, most már csak a meszelés van hátra, és süthetnek benne. A századfordulón a kemencét tűzhellyel egybeépítették. A főzésre szolgáló tűzhely így bekerült a szobába, sütője is volt, tehát nem kellett mindig fűteni a kemencét is, csak akkor, ha melegedni akartak. Ha a benti kemence elvesztette funkcióját, vagy „összerontota^ok, kidobta^ok”, akkor az udvaron építettek egyet kenyérsütés céljaira. A kinti kemencének 2—2 téglából lábakat raktak, az elején van a „sza^oja”, ezen az „ajtaja” (bádoglep, sárlap), „füstös lik” (a szája felett, van benne egy téglá, fűtéskor kiveszik, sütéskor beteszik), „akna” (kémény), „o^udala”, „teteje” (vagy kerek vagy lapos), belül a kemencének van „feneki”, „o^udala”, „teteje”. Rendszerint vályogból rakják a kinti kemencét. Ha sárból készítik, törött cserépdarabokat is használnak, hogy jobban tartsa a meleget. Használat előtt ezt is kiegészítik, a külsejét bemeszelik. — A megfont és leforrázott fonalat behamuzták, kenyérsütés után betették a kemencébe, úgy tisztították. — Ha hét hónapra születik a gyermek, beteszik a kemencébe. — Ha valaki nagyon szerette a halottat, a temetés után nyissa ki a kemencét. Mondja el háromszor a Miatyánkot, üljön a halott ágyára, akkor nem jön vissza a halott. — A cserélt gyereket be kell

dobni lapáton a kemencébe, a boszorkányok ezt nem engedik meg, visszahozzák a gyereket.

kenyér A kenyér faja szerint búza-, komisz-, kukorica-, roskinyér. Aszerint, hogyan sikerül: ekótt, fóra^osos. Színe szerint: fejr, fébarna, barna. Eredete szerint: ha^ozi-, bóti kinyér, pékinyér. A kenyérrre rakott, szórt ízesítő szerint van: cukros, fölös, lekvár^os, mézös, vajas, zsíros kinyér. Az első lisztből süttött kenyér az „új kinyér”. Szent Sajna kinyéren él (=kegyelemkenyéren él). A jó kenyeret grízes, síma búza lisztből krumpli hozzáadásával sütik. Ha kevés lisztje volt a háznak, tettek bele kukoricalisztet is. Kemencébe vetés előtt benyomják az ujjukat a kenyértésztába. Az ólban, pincében, kamrában tartották a kezdetlen kenyeret. – A „kezdött kinyér” helye az asztal mellett a fal felőli „pank”, annak a végén volt a kenyér a kosárban. Ezt a kerek kosarat gyékényből fonták, teteje is volt, abban megpuhul a kenyér. A földre ejtett kenyérdarabot felveszik, leporolják és megcsókolják, megeszik. – Búzavetéskor azt mondják: „Nem szabad pírútani kinyért, míg kí nem kéil a búza, me jüvőüre nem lesz kinyér. – Nem szabad késsel aprítani tejebe a kenyeret, mert véres lesz a tej. – Ha a kenyér keresztbe meghasad, halál lesz a házban. – Ha a kenyér kiesik a szádból, tedd a tyúkszemre. – Ha nagy a szárazság, a sót és a kenyérdarabot nem kell hazavinni a munkából, el kell dobni, hogy essen az eső. – Ha megreped a kenyér, szaporodás lesz a házban.

keszkenő Volt olyan keszkenő, ami a vállukat is takarta, ez a „hátrakötő keszkenő”. Volt „süngölt” is, gyolcsból is körülhorgolva. Ezt is hátul kötötték meg, mert nagy volt. Otthon nyáron hátrakötik a keszkenő^{üt},,”, egyébként elől, az áll alatt. Nagy melegben a keszkenő végeit felhajtották a fejre.

kezdetlen víz Kora reggel a kútból először felhúzott víz vagy a kútból felhúzott vödörből az első meritésű víz a kezdetlen víz. Minden ráolvasáshoz, gyógyításhoz ilyen vizet kell használni, mert ez még tiszta. – A kovászt is ilyen vízzel kell készíteni, különben nem kél meg a kenyér.

királyoska labdajáték. A játékosok közül egyet kiválasztanak királynak. Ez szemben áll a sorban álló többi játékosal és dobja nekik a labdát. Először két kézzel kell megkapni a labdát, azután csak jobb kézzel, majd bal kézzel. Visszacsapás következik ezután, tenyérrel üti vissza a királynak a labdát. A visszacsapás először jobb kézzel, majd bal kézzel, végül két kézzel történik. Most a labda megkapása előtt tapsolni kell, ezután „gurgula^ozni”, körbe kell forgatni a labdát, és úgy visszadobni, ezután előbb a jobb kéz három ujjával, majd a bal kéz három ujjával kell megkapni, végül két kéz 3—4 ujjával. Ekkor jön a „kötényös”, a feltartott köténybe esik a labda, majd kötény alá kell felfogni, azután a kötényből kell visszadobni a labdát. A tizedik próba idején a labda megkapása előtt a játékos maga előtt és maga mögött tapsol egyet. A tizenegyedik próba a „la^obas”, láb alatt kell visszadobni a labdát, előbb a jobb, később a bal láb alatt. Tizenkettedik a „jukas”, hátulról a láb közt kell visszadobni. Tizenharmadik a hátradobás, hátrafordulva kell visszadobni a kapott labdát. Tizennegyedik a „fuks”, a fejes. Aki mindezt hibátlanul végigcsinálja, nem ejti el a labdát, az lesz a király. Aki hibát vét, a sor végére áll.

kócsag Arasznyi magas, széles lábakon álló, ácsolt, szabályos vonalakkal kicifrázott tölgyfaláda. Négy szarva van csúcsos magas teteje. Ebben tartották régen a ruhákneműt, a menyasszony is kócsagban vitte a kelengyéjét.

Ma már csak itt-ott található, a hambárban valamilyen vetőmagot, a padláson felesleges régi ruhadarabokat tartanak benne.

kontyoló Régen a lakodalom második napja reggelén a násznép muzsikával keltette a fiatalokat. Az asszonyok bementek a fiatalokhoz az „ó^u lcsó”-ba, befonták az új menyecske haját, két ágba, mert nem fonhatta többé egy ágba, fejébe tették a „fűkötőt”, így vezették be a szobába (Garay Ákos nyomán). Ma éjfél után vagy még később a menyasszonyvásár után egyszerűen csak beköti a menyasszony a fejét, mert a mai lányok legtöbbje már rövid hajat visel. Ilyenkor éneklük:

„Jaj de csinos menyecske lesz ebül a laonybul
Kerek konytyot fonjatok a hajából.
Esztenőre elvészem, a másíkra elverem,
A harmadikra hazafelé kergetem.”

Kórógy Az Eszék—Vinkovci vonalon levő Szentlászlótól 3 km-re fekvő 1290-ben már említett, sáncokkal körülvett várhely: Castrum Kourogh ultra fluvium Drauwe (Hazai Okmánytár VI. 371.). Ez már rátelepedett a régi Kórógy kunyhóira, amelyek mélyén a rétben a Darvak szigetének szomszédságában voltak szétszórva. Mivel a kunyhók a sáncok építéskor útban voltak, lebontották őket. A lakosok távolabb építettek, ez volt Kölgyes Kórógy. Ennek a helyén található ma Kologyvár. Időközben a lakosok elszaporodva több Kórógy nevű falut alapítottak (Kiskórógy, Nagykórógy, Császárkórógy). A törököktől félve beszorultak a lakosok az ingoványba. A török lerombolta a falvakat. Csak Kölgyes Kórógyot említik a XVI. sz. második feléből a török defterek néhány házzal, de említenek Császárkórógytól nem messze egy

másikat is Korut néven 15 házzal, református egyházzal az eszéki Mehmet bég birtokaként. 1617-ben Korut 20 házat számlál.

Mikor visszavonulnak a törökök, felgyújtják a fatemplomot. Az 1745-ben kiadott rendelet szerint a két Kórógy lakói egy faluba tömörülnek. Kölgyeskórógy lakóinak egy része Rétfaluba, Harasztiba, Szentlászlóra telepedett, a másik rész Kórógyon maradt. Így a közeli kisebb falvak lerombolása után megnőtt a falu, iskolát, kőtemplomot építettek fatoronnyal, amelyet az ellenreformáció idején leromboltak, de később ismét felépítették. Nagy határa volt a falunak. Legutolsó földesura a vukovári gróf Eltz család. 1846-ban Horvát-Szlávia első gőzmalmát itt szerelték fel, de 1848-ban lerombolták a jobbágyok. Ma kb. 1000 lelket számol a falu. Van földművelőszövetkezete, Ady Endre nevét viselő művelődési egyesülete, könyvtára, művelődési otthona, olvasóköre (Döme Izra után).

kötöt gombóc Két tojással, vízzel tésztát gyúrtak, elnyújtották, megkenték paprikás zsírral, erre grízt szórtak, kétujjnyi tésztát ráhajtottak, még háromszor hajtottak rá ennyit, végigvágják a tésztalevelet. Akkor a végén kezdve csomót kötöttek a tésztából, levágták a csomót, ismét megkötötték, levágták stb. Forró vízbe főzték, kiszedték, paprikás, hagymás zsírral meglocsolták. Egy kevés paprikás zsírt a főző vízre öntöttek. Így volt leves is meg tészta is.

kulúp Régen nem volt ágy, csak kulúp. Ezt vitte a menyecske többek között hozományba. Lakodalom előtt 2—3 nappal kocsin vitték a menyasszony „szerit”, a kulúpot, a karos pankot (padot), kócsagot, és az ágybavalót. A kulúp 60—70 cm magas volt. Két bakra tették

a fenékdeszkákat, oldalára is egy-egy deszkát erősítettek. Szalmát tettek bele, a szalmára jött a „szalmapa^orna” (szalmazsák), erre került a „talus pa^orna” (tollas párna), maguk szötte lepedővel leterítették. A fejük alá 3 „keskőny ciha^o”-t (egy méter hosszú, 50 cm széles párna), amit egy kisebb lepedővel terítettek le, „fejeruva”-val. Ez volt az „a^otyfű”. Kecskeszőrből készült színes „lazsnok”-kal takaróztak. A kulúp előtt is volt pank.

L

lábfa Temetéskor a sírhant elkészültével, a hantolás vége felé a még puha földbe két kb. 50—60 cm hosszú, kerekre faragott lábfát szúrnak le lábhoz egymás mellé, az egyiket mintegy 10 cm-rel magasabban hagyva. A lábfák leginkább csak 8—10 cm átmérőjű lehantolt kis karók. Felnőtteknél nemre való tekintet nélkül egyforma vastagok, de a gyermekeknél a kisebb fejfához arányosan lábfák is vékonyabbak. A lábfák idővel kirohadnak, nem helyettesítik őket semmivel. Nem tudja senki sem megmagyarázni, hogy mire szolgál a lábfa, mi a jelentősége, miért áll magasabban az egyik, mint a másik. A válasz mindig ez: „Csináljok, me í szokaos.” A temetés során sincs szerepük a lábfáknak, nem is ezen viszik ki a halottat, mint másutt.

lakodalmi vacsora A lakodalmi vacsorát a vőlegényes háznál szolgálják fel. Valamikor tyúkhúsleves, főtt hús, marhapörkölt, sült marhahús, nyújtogatott pogácsa volt a terítéken. Ma: tyúklevés, amibe még a marhacsontokat és a borjúcsontokat is belefőzték. Ha megfőtt a leves, kiszedik a zöldséget, a csontokat a levesből és beviszik a férfiaknak még a vacsora előtt. A főtt húst paradicsommártással, ecetes tormával tálalják fel. Ezután töltött

káposzta következik, majd sült hús (borjú, disznó), fasírozott hús, jön káposztasalátával vagy savanyított répával. Apró kalács, őzhát, fatörzs és másféle torta, rétes az utolsó fogás. Bor, pálinka állandóan ott áll az asztalon.

A vendégek oda ülnek, ahova akarnak. A menyasszony és a vőlegény egymás mellett foglal helyet az asztal belső oldalának közepén, mellettük ül a násznagy. A vacsora azzal kezdődik, hogy a násznagy „elaolgya az éitölt”. Utána eléneklék a Himnuszt, majd az Árpád apánk ne féltsd ősi nemzedet kezdetű éneket, s megkezdődik az ételek felszolgálása. Minden fogás előtt beköszöntik az ételt.

A vacsora utolsó étele a kása. Ennek felszolgálása után bejön a bekötözött kezű szakácsnő, s aki a beköszöntést végzi, adakozásra szólítja fel a vendégeket, támogassák a kásafőzésben kezét összeégetett szakácsnőt.

lakodalom Régen szerdán esküdtek, mert a menyasszony akkor szerencsés lesz. Ha kedden esküszik, kedves lesz. A pénteki menyecske szerencsétlen lesz – mondták.

Újabb időben szerdán, szombaton, vasárnap van lakodalom, mert a többi napok babonás napok, szerencsétlen napok.

A lakodalom régen egy hétig is eltartott. Mostanában a 3 napos lakodalom sem ritka.

50 – 60 éve az elkendőzés után, mert nem gyűrűt adtak a fiatalok jegyajándéknak, hanem kendőt, megbeszélték a lakodalom napját.

Az esküvőig hátralevő időt gondosan kihasználják. Készítik a lány holmiját. A barátok is segítenek tollat fosztani, pöndölöket, vánkosoikat varrni, tambúrozni, fiókozni stb. Természetesen a lányos háznál jól tartják a segítőköt. Ez alatt az idő alatt a szülők azt is meg-

beszélük, hogy hány és milyen jószágot vágnak a lakodalomra. Megveszik a borjúkat és amire még szükség van.

Az esküvő előtt egy héttel a komák is jelentkeznek. Megkapják a komabotot, amit „zölddel, téli zölddel” fonnak be végig, a bot tetején valamilyen virág ül, többnyire krizantém. A komabotot természetesen fel is pántlikázzák. A csutorát is feldíszítik zölddel és pántlikákkal; megkapják a „tikmonyos kosarat” is, amit egy kisfiú visz. Ebbe a kosárba minden házban, ahová elmennek hívogatni, két „tikmonyt” (tyúktojást) adnak. Vasárnap indulnak első hívogatásra, kedden délelőtt másodikra és délután harmadikra. A lakodalom ugyanis többnyire szerdán van, mert így szerencsés lesz az ifjú pár. A hívogatás, ha tanult a vőfély, akkor sokféle lehet. A legegyszerűbb a következő: „Szerencsés jónapot kívánok e háznak, azt üzente X. Y. gazd-uram, szerdán délre hivatalos vendég légyen az asztalánál.” Ha időközben kifogy a csutorából a bor, a háziak kötelessége megtölteni. A meghívottak, a közeli rokonok a diót, lisztet, cukrot a házhoz viszik, ahol segítenek a sütés-főzésben. A két tikmony pedig a hívogatók bére. A hívogatók nemegyszer a kezük ügyébe kerülő tárgyakat is ellopják, s csak akkor adják vissza, ha a tulajdonos elmegey értük. Az ajándékokat már az esküvő előtti napon szállítják a lakodalmas házhoz.

A virágokról a nyoszolyólányoknak kell gondoskodniuk. Kék meténg virágot szednek a temetőben még vasárnap este, s kedden koszorúba fonják, a „ruzsma-ring”-ot is összegyűjtik, hogy szerdán kioszthassák.

A jegyesség alatt a fiatalok szabadon látogathatják egymást. De nagyon vigyáznak, hogy megőrizték a másik hűségét. A lány például a vőlegény első látogatása után kivágja annak lábnyomát a földből és befelé fordítja, a kötényt is eloldja a vőlegény távozásakor

s a fonákjával kifelé köti maga elé. A legény szintén e célból egész a lakodalomig kifordítva viseli a gatyáját.

A jövődő anyós is meg akarja kedveltetni magát menyével. Jegyrétest visz neki „szahányba” (tepsiben) meg tyúkot. „Olyan vót ez a jegyrites, mint a karom, grizzell!” – mondja az egyik öreg néni. De a lányos ház sem marad adós, ők is különféle jókat visznek az anyósnak.

Mivel szerdán tartják az esküvőt, már kedden levágják a marhát, megindul a sütés-főzés. Néha már kedden este is jönnek muzsikások, vendégek, azonban az asszonyok egyhamar hazaküldik őket.

Végre felvirrad a nagy nap. Reggel korán a nyoszolyólányok elviszik a „ruzsaring”-ot a meghívottaknak. Először feltűzik az illetőnek a „ruzsaring”-ot, azonban az nem fizet addig, míg csókot is nem kap. Még a muzsikásoknak is kijár a csók. A begyűlt pénz a menyasszonyé. A násznagyok is útnak indulnak utolsó hívogatásra.

A vendégek külön-külön gyülekeznek a két háznál. Reggel a menyasszony már teljesen felöltözve várja az ajtóban a vendégeket, akiket meg kell apolnia, de természetesen nem ingyen. A vőlegény a vőlegényes háznál várja a vendégeket ünneplőben. Itt a vőfély rigmussal elbúcsúztatja társaitól és a legényélettől. Esküvő előtt nagy, kerek kött kalácsot, bort, húst, pálinkát visznek a papnak. Ez az ő bére. Most tortát is.

A legényes ház két keresztapja elmegy a lányos házhoz, és az első harangszóra felkészül a menet, a másodikra megindul a templomba muzikaszóval, kocsin. Külön-külön indul a menet a legényes és a lányos háztól. Útközben vígan vannak, nemcsak a templomba menet, hanem visszafelé is. Ilyeneket kiabálnak például:

I.

Ez az utca de leveles,
Menyasszonyunk de szerelmes!
Hij, hij!

II.

Ez az utca térdig sa^oros,
Menyasszonyunk most lesz pa^oros!

III.

Sa^orgarépa, piros alma
X. Y. lakodalma.

IV.

Egy ózem búza, egy szem rozs,
Esküvőre megyünk most!

V.

Aki eztet irigyli,
A^oldja meg az isten űtet!

VI.

Ej, de sokan níznek minket,
A^oldja meg az isten űket.

VII.

Több sza^ol gyujtó pakliba,
Jaj, de jó a lakziba!

VIII.

Vőlegényünk arany ba^oraon,
Tetú ma^oszik a szaka^ola^on.

IX.

Sa^orgarépa, petrezselem,
Menyasszonyunk földig selem!

X.

Ha^orom ice szilvalé,
Zsuzsa lesz a Jancsié.

A nézőkre ilyeneket mondanak:

I.

Aki ott bent dolgot tala^ol,
Az az utca^on nem a^oldoga^ol.

II.

Kapufa^ohoz ta^omaszkodik,
Bögésére kíva^onkozik!...

Ilyen és hasonló kiáltásokkal igyekeznek a fiatal párt fenyegető gonoszokat távoltartani.

A harmadik harangszóra a két menet a templomnál összetalálkozik. Ha a menyasszony előbb érkezik, akkor beül a templomba a helyére. Ha soká jön a vőlegény, ki-kimegy elébe, s azután megint visszaül a helyére. A templomban külön-külön ül a násznép; a templom

egyik felében a vőlegény, a másik felében a lány násznépe. Miután a pap megeskette őket, összefogózva távoznak a templomból. A fiatal pár bemegy azután a pappal az irodába, mert most írják be őket a házások könyvébe. Ezalatt kint a templom előtt csárdást húznak a muzsikások, s áll a vigalom. Ezután ki-ki hazamegy. A vőlegény násznépe a vőlegényes háznál, a menyasszonyé a lányos háznál délebédel. Ebédre borjúpörköltet szolgálnak fel savanyúval, kelt kalácsot s hozzá bort. A pörköltet a borjú aprólékjából készítik „rövid lév”-re, s „jól befűszerezik”.

Ebéd után a vőlegény násznagyai elmennek a lányos házhoz a násznagykendőért. Ez egy delén fejkendő, amit a mellükre tűznek, s visszadobnak a vállukra. A kendőért fizetnek a násznagyok. Miután megkapták, visszamennek a többiekért. A násznagyok vezette vendégsereget a koma várja az ajtóban. A násznagyok leszállnak a kocsiról, belépnek a házba „megkoccolik” az ajtófélfát, s elkezdik mondókájukat: „Keressök azt a fehér galambot, melyet a szent egyhá°zban a szeretet la°nca°val összekötötek. Az egyiket megtala°ltuk, keresök a ma°sikat. Úgy tudjuk, ide sza°llt be.” Ekkor következik a nőrablás megjátszása, az álmenyasszony szertartása. Nem a menyasszonyt vezetik be, hanem előbb öreg szüléket, azután meg lányokat. Csak mikor már türelmetlenkedve kifakadnak a násznagyok: „De ne húzzuk-vonjuk az időt, mert este lesz ra°nk!”, csak akkor hozzák az igazi menyasszonyt. Közben a kaput bezárják, míg a vőfély meg nem fejt a találos kérdéseket. A vőfélynak meg kell harcolni a lányért. Igaz, hogy csak szóval, de ez is a régi nőrablás nyomát őrzi. A lány keresztapja adja fel a kérdéseket. Például: „Mikor van az asszonyon két keletlen juk?” (mikor csipőre teszi a kezét). „Ki szopott elébb az anyja°ná?” (Ádám, Éva gyermeke). Vagy másik: „Az anya°mnak la°nya

lettem, az apa^omnak anyja lettem, tisztelt engem az én apa^om, anya^omnak az ura. Tessék megfejtteni!” (A lány teherbe esett, a kicsit az apja tudomásával eltette láb alól. Mikor a törvényszék elé állították őket, halálra ítélték mindkettőjüket. A lánynak azonban megkegyelmeztek. Kapott enni. Az apa azonban nem kapott, de mégsem fogyott el, mert a lány szoptatta. Ezért lett az apjának anyja stb.)

Ha nem tudja megfejtteni a kérdéseket, akkor meg-sűgják neki, akik tudják. Ha még ezek után sem tudná megfejtteni, akkor cigarettát vesz, különben nem vihetik el a menyasszonyt. Csak ezután engedik be a nász-népet. A násznagyok már sürgetik is őket: „Egyél-igya^ol, pajt^oas, sógor! Ájde, osztán ma^o megyünk is.”

Erre előáll a vőfély s elbúcsúztatja a menyasszonyt a szüleitől. A szülők az udvaron két széken ülnek, előttük a megmaradt meténgen a menyasszony és a vő-legény. Nagy sírás közt búcsúzik a menyasszony az édesanyjától. Ezalatt a násznép a nyoszolyólányoktól kapott meténgkoszorút a fejére téve felrakja a kocsira a tulipános ládát, kócsagot, nyoszolyát meg a többit. A menyasszony siránkozva mondja: „Kocira aogyam, kocira! Kocira la^oda^om, kocira, magam is felülök a kocira. Jaj, édes anya^om, felnevelő dajka^om, de hamar elvisznek!”

Ha valaki ártó személy meg akarja akadályozni, hogy a lovak indítsanak, akkor a szobában „a tükör előtt szapuval lebütötte a fekete macskát”. Ilyenkor aztán hiába vágják kétfelé a lovakat, csak akkor indultak meg, mikor kieresztették a macskát.

A búcsúztató után kocsira ülnek. A fiatalok ülése a meténg hulladékkal tömött zsák. Mielőtt elindulnak, egy pohár bort ürítenek ki ketten, s a poharat a kerékhez csapják. Ennek a cselekedetnek is az a célja, hogy

távol tartásuk, elűzzék a gonoszt. A kocsi elején áll a koma és tartja a komabotot, rajta az ipa vette jegycipő és jegytakarító (kötény). A menyasszony abroszát és kendőjét is vígan lebegteti a szél.

Az utat végigdalolják, végigkurjantgatják. Csupa örömmel tele az utca, amerre végigmennek. A kapukban állók és az ablakokból kikandikálók arcáról is csak sokára hervadt el a mosolygás.

A vőlegényes háznál közben nagy a sürgés-forgás. A követ jelenti, hogy a menet már útban van és nem-sokára megérkezik. A kaput sarkig kitárják, hogy a kocsiknak ne kelljen várakozniuk. Nem úgy, mint a lányos háznál! Itt már nem kell harcolni a lányért, már hozzák nagy diadallal, már az övék. A menyasszonyos kocsi a szenes ház előtt áll meg. A szenes ház ajtajától egy nagy türet (vég) vászon vezet a szobáig. A szenes ház ajtajában áll az anyós. Lesegíti a menyasszonyt, az megcsókolja az ipát és napát. Ezzel befogadják a nemzetségbe. Az ajtón belépő fiatal párnak mézet tesznek a szájába, hogy édesek legyenek egymáshoz. Ma már a türet vásznat elhagyják.

A fiatal pár a „tikör alatt” ülve beszélget, ölelkezik, csókolózik. Előbb azonban a menyasszony ölébe egy szép kislányt ültetnek, hogy neki is ilyen legyen. Ez a kislány kapja a „jelengetésbe” összeszedett almát, diót. A vendégek azután hazamennek megetetni, megitatni a jószágot.

Ezalatt vacsorára terít a ház népe. A vendégek is visszazállingóznak lassan, megkezdődhet a tulajdonképpen ünnepség. A vendégek oda ülnek, ahova akarnak. A menyasszony és a vőlegény egymás mellett foglalnak helyet az asztalnál, mellettük a násznagy. Különféle, jobbnál jobb ételek kerülnek az asztalra, a „tiklevestől, a szá^orma^olt kapisztától a különféle süttekig és kala^ocsokig. Csak úgy focsog a zsír rétes

pogácsán.” A násznagy „elálgya” az ételt. Elénekelik fennállva a Himnuszt, az „Árpád apánk, ne féltsd ősi nemzedet” c. dalt. Ezután jön a köszöntés.

A vacsora utolsó étele a kása. Utána bejön a bekötött kezű szakácsnő, s aki a mondókát mondja, adakozásra szólítja fel a vendégeket, hogy támogassák a kásafőzésben kezét összeégetett szakácsnót. Ez az úgynevezett kása-pénz.

Vacsora alatt, ha a vendégek közül elkiáltotta valaki magát:

„Sem fúró, sem kalapács,
Puci dudó!”

akkor a menyasszonynak ugrani kellett és meg kellett apolnia a vőlegényt, azután azt, aki pénzt vetett az előtte álló üres tányérba. A fiatal pár előtt áll még a kifúrt „süttö”, takarmány-tök és abban gyertya ég. Vacsora után „féléjjelbe” következik a menyasszonytánc. A násznagy köszöntése után rákezd a cigány:

Halod-e te menyasszon
Van-e na^olad jó aszon?
Ha nincs na^olad jó aszon,
Nem is vagy te menyasszon!”,

Először a komákkal járja a táncot a menyasszony, azután a komák árulják a menyasszony táncát:

„Szép csikó, jó csikó,
Akinék kell eladó.
Nem is olyan dra^oga, sza^oz forint az a^ora

A táncos a tányérba veti a menyasszonytáncra szánt összeget vagy átadja az ajándékot. Ma ez az összeg ezer dinárnál (tiz új dinár) kezdődik. Ha egyesek nem akarnak venni menyasszonytáncot, akkor a koma ilyet vagy effélét kiált: „Nincs ennek az Y. X.-nak pénze, mert nem keresett eleget!” Ma még azt is hozzátézik: „Mert nem svercelt eleget.” A koma még a menyasszony cipőjét is árulja: „Elveszett a cipője a menyasszonynak! Elveszett a cipője a menyasszonynak! Ki talaoja meg? Ki talaoja meg?”

Hívatlanok is érkeznek maskarában, megtáncoltatják a lányokat, enni-inni kapnak s csakhamar eltávoznak.

A begyűlt pénzt összeszedik a tányérból és átadják a vőlegénynek. Ilyenkorra már a „süttö”-be tett gyertya is elalszik, és következik a fektetés. Az egyik koma a pénzes tányért a fiatal pár után vágja, hogy a házban maradjon a szerencse, ezután muzsikaszó mellett kísérik őket a kamrába. A fiatalasszony lehúzza a vőlegény csizmáját s annak a homlokához koccintja. Ilyenkor kiesik az esküvő előtt a csizmába, cipőbe tett szerencsehívó pénz. A vőlegény is lehúzza a menyasszony cipőjét, a menyasszony fejéhez koccintja, és közben ezt mondja: „Én a te urad vagyok.” Ez a jelképes cselekedet azt jelenti, hogy a házastársaknak nem szabad egymásról megfélemlkezniük. A koma, miután ellenőrizte, hogy valóban megtörtént-e ez az aktus, eltávozik. A vőlegény bezárja az ajtót, a fiatalok egyedül maradnak, közben kint állandóan szól a muzsika egy jó darabig.

A vendégek tovább mulatkoznak. Áll a vigalom. Szabad a tánc: járják a libbentős gyors csárdást, rezgős lassút, két ugrós, egy ugrós csárdást. Idő múltával a különböző alakoskodó táncokra is rákerül a sor: a gúnár-táncra, a béka-táncra, a kútbaesőcskére. Vidáman várják a hajnalt, amikor is muzsikaszóval keltik

a menyasszonyt. Előzőleg azonban már polyvával, szalmával beszórták az utcát.

Régen a szoba közepén ülő menyasszonyt előbb a koma megfésülte, „sudrás”-ba fonta a haját, kerek kontyot rakott a feje tetejére, erre rátette a főkötőt és a tilángli kendőt.

Miután már felvették az új asszonyt az asszonyok közösségébe, meg kell mutatnia ügyességét, rátermetségét. A polyvával, szénával behintett utat kell tisztára feltakarítania. Ebben a műveletben a koma is segít, mert az ő szégyene, hogy megeshetett ez a csúfság. A koma kaparja össze a szemetet, az új menyecske meg söpri. A többiek közben ugratják a nagy munkában levő menyecskét és komát. Miután összegyűjtötték a szemetet, még ott az utcán meggyűjtják.

Ezután az egész násznép bemegy reggelizni. Ahogy jönnek a vendégek, az új asszony megszókolja őket, amiért ismét ellenszolgáltatást kap. A begyűlt összeg az új asszonyé. Tovább folytatva a mulatságot, egész nap vigadoznak. Vacsora előtt az egész lakodalmas nép felkerekedik és elmegy a menyasszony szüleiért. Vacsora után osztja az új asszony a kendőket, zseb-kendőket, abroszokat, szalvétákat, törülközőket, bicskát a rokonságnak. A násznép nem hagyja megjegyzés nélkül s közben kiabál, például: „Azért adott a nagybaotya^onak kendőt, mert igen taknyos. Szegény menyasszonynak kellett venni, ő nem tudott.” Vagy: „Szégyellheti magát, menyasszonyra szorult, hogy vegyen neki kendőt!” Ilyenkor sokan meg is sértődnek.

Ezután énekelnek, táncolnak. Közben a vendégek bor után áhítózza ilyeneket kiáltoznak: „Ice, ice, kétszer tetőzél”, vagy: „Igya^ol, Petró, nincs porcijó, rajtunk az egzekúciójó!”

Ez után a szünet után ismét dalolni kezdenek:

„Ha°rom élő fehér szittyó
Nem paraszt legénnek való,
Ispa°ny uram, kendnek való!
Kendnek szolgál egész Kórógy.

Azt gondolod, mindig ú' lesz,
Hogy szeretóm soha nem lesz?
Dehogy nem lesz, de bizon lesz!
Na°lad szá°szorna°l is szeb lesz.

Mi haszna hosszi pipasza°r,
Ha végigfoly rajtaja nya°l?
Mi hasznaja szép menyecske,
Ha nem fekhettek le vele?

Azt gondolod, hogy én bánom,
Hogy tetőled e kell va°lnom?
Én előttem e csak a°lom,
Nem magad vagy a vila°gon!”

Szívesen éneklük a következőt is:

„Mén a szekér, mén a szekér,
Maj a malomba ér, maj a malomba ér.
A malomba, a malomba!
Ha°rom molnárlegén, ha°rom molnárlegén
A malomban, a malomban,
Egyik szita°l, ma°sik resta°l,
A harmadik grízt csinya°l,
Egyik szita°l, ma°sik resta°l,
A harmadik grízt csinya°l,
A malomban, a malomban.
Molna°rné, csa°rda°sné,

Hajcsd el az uradat!
Szeress meg engemet,
Molna^orné, csa^orda^osné!”

(A fenti két dalt idős Losa Istvannétól jegyeztem.)
Ha már nem tudnak mit dalolni, ezt mondják:

Sa^orgarépa, cicóka,
Az is mingya^o egy nóta!”

A játékokra éjfél után kerül sor. Ilyenkor azt mondják: Menjünk béka-táncot járni. Ekkor a férfiak körbeállnak, leguggolnak, kezüket keresztbetéve a két láb között a földre támasztva a földön „bagdálnak.” A gúnár-táncnál van egy gúnár, kezében seprűt tart, mögötte sorakoznak a tojók. Aki nem akar, tojó lenni, arra ráüt a seprűvel. Egymás vállát fogva tánc lépésben haladnak, közben ezt éneklik:

„Mi gúna^orunk fekete,
Ezt a tempót megtette,
Térdig érő nagy hóban,

Ra^o-ra^oma^oszot a tojóra.
Duna^oról fúj a szél,
Duna^oról fúj a szél.”

Először körbejárnak a szobában, azután az ajtón kimennek, majd az ablakon térnek vissza. Közben, amit tesz a gúnár, azt kell tenniük a tojóknak is. Például bekenni korommal a nem táncolók arcát, azokét, akik nem akartak tojóknak menni, vagy megcsókolják ezeket stb. Mikor megelégedik a mulatságot, ki-ki hazafelé irányítja a szekere rúdját.

Harmadnap zsíros puha pogácsára várják a vendége-

ket. Ismét dalolnak, táncolnak. A legényes táncnál hozzák utolsó éjjel a kocsonyát. Ez a „kitoló”. Ezt látva a vendégek a következőket kiabálva biztatják egymást: „Ne fogagyatok el belőle, mert ez ma^{ór} kitoló!”

Azonban mégis hazamennek. Távozáskor a kapuban álló komának adják le az utolsó ajándékot a fiatal pár számára.

Ma már egyszerűbben, de a régi szokásokhoz ragaszkodva folyik le egy-egy lakodalom.

A lakodalom után az új menyecske hét napig nem hagyhatja el a házat, még a szüleihez sem mehet. Még akkor sem, ha azok a szomszédban laknak. Ezután vasárnap az egész család együtt megy a templomba. Az új asszony ekkor már az anyósa mellett ül, a fiú pedig az apja mellett. Most már nem ülhetnek többé a lányok és legények közé. Most már „bacsiká”-nak és „néni”-nek szólítják őket, akármilyen fiatalok is.

A új pár még végiglátogatja a volt vendégeket, és ezzel vége a dínom-dánomnak, megkezdődik a közös élet, a munka. A fiatalasszony végzi a takarítást. A „szívas bocskor”-t is ő köti fel az apósa lábára lábmosás után.

A menyecske már az új család tagja, ezért annak a rendjéhez alkalmazkodik.

Érdekes, ha a legény költözik a lányos házhoz, akkor még a nevét is szinte lassan elfelejtik, a fiatal párt az asszony lánykori családnevén emlegetik. Például: a lány Pető Julis, a legény Nagy Pista. Nem Nagyéknak emlegetik őket, hanem Petőéknak. Ebben még talán a matriarchátus szokásjogának maradványát lehet felfedezni.

(Az adatokat Losa Etelkától, ifj. Losa Istvánnétól, id. Losa Istvánnétól és a náluk megfordult asszonyoktól gyűjtöttem össze.)

Ma némileg egyszerűsödött a lakodalom. Az „odadó” (eljegyzés) után megegyeznek a szülők, mikor tartásuk a lakodalmat. Három, négy, nyolc hét múlva szokták tartani, de két hónapnál tovább nem tart a jegyesség. Időközben megveszik az odadóban begyűlt pénzből a „jegyöt”: a lánynak selymet ruhára, fátyolt, fehérneműt, a fiúnak is ruhát, fehérneműt. A vásárláskor a fiatalokon kívül a szülők is jelen vannak. A fiú hazaviszi a magáét, a lány pedig a varrónőhöz. Három egymást követő vasárnap a pap kihirdeti őket mint házasulandókat.

A lakodalom előtt egy héttel hívogatnak. Szombaton estére a menyasszony összehívja a barátnőit, közeli lányrokonait, készítik a komabotot. Komabotnak egy görbe botot díszítenek fel, szeget vernek bele, hogy rákötözhessek a kebelhez való „farhám”-ot, selymekendőt. Apró krizantémmal (karsadi rózsájával), téli zölddel (bukszusággal), fehér pántlikával, mirtusszal díszítik, szépitik a botot. Az ünneplő ruhába öltözött hívogatók, komák kalapjára rozmaringág kerül, erre méteres piros, zöld, kék szalagot kötnek. A csutorát, a fedeles kosarat, amibe szedik a tojást, befonják virággal. A komák száma változik (2–4). A komák külön hívogatnak a következő szöveggel: „Szerencsés jó napot kívánunk! Azt üzente X. Y. gazduram, az ő lányának szerdán lesz az esküvője, ezért meghívja az egész háznépet szerdán délebedre (10 órára – délig pálinkáznak); hivatalos vendégei legyenek az ő asztalánál.” Mondókájuk befejeztével megkínálják a gazdát a csutorából. Ha kifogy az ital, akkor megtöltik a meghívottak, hogy a komák tovább mehessenek hívogatni. A hívogató idején megkezdik a lakodalmazók mindkét háznál az előkészületeket, elhívják a közeli rokon menyecskéket; darálják a mákot, diót, sütik az apró süteményt, a kalácsokat, tortákat. A hozzávalót meg

a tyúkot, aprójószágot, bort már előbb elvitték a meghívottak. Kedden (ha szerdán van a lagzi), az „odaadó”-ban részt vett vendégasszonyok egész nap dolgoznak, tisztítják a zöldséget, a baromfit, feldíszítik a tortákat, este a férfiak leütik a bikát, tehenet, borjút, megnyúzzák, feldarabolják. Este mindenki összegyűl, aki nap közben dolgozott, s muzsikaszó mellett mulatnak mind a két háznál. A legényes háznál a legénybúcsú ürügyén egy utolsót duhajkodik a legény (régén ez a kocsmában történt a pajtásai társaságában).

Másnap jókor reggel a szakácsok nagy kotlákban, kondérokban felteszik a pörköltet, a becsinált levest, hogy ebédre elkészüljön. 10 órakor kezdenek szállingózni a vendégek. Már pálinka várja őket a kirámolt szobákban felterített asztalokon. Megebédelnek. A következőket szolgálják fel az előtte való napon segédkező menyecskék: becsinált leves, pörkölt, cékla, mákos kelt kalács, bor. Az italt a komák kínálják. Rigmust a reformátusok nem mondanak, csak a leves előtt annyit szólnak: „Egészségikre kíványok!” A katolikusoknál van rigmus is. Megebédelnek. Előzőleg a menyasszony két legjobb barátnője szép, pántlikával feldíszített rozsmaring ágakat tűznek a keresztapák, a vendégek kabátjára, fizetni kell érte. Közben a papnak is elvitték a keresztapák a járandóságot: 1 tányér süteményt, 1 tortát, 1 1/2 kg legszebb húst, 1 okka bort, 1 messzely pálinkát. Mindezt kézben viszik, hogy lásák, csak a húst takarják le.

Az esküvő rendszerint délután két órakor van. Mire a paptól visszaérkeznek a keresztapák, már harangoznak is. Az első harangszóra elindulnak a legényes háztól a menyasszonyhoz, onnan a községházára (előző nap jelentették, hogy mikor jönnek esküdni). A menetet a keresztapák vezetik, utánuk a vőlegény egy rokon nyoszolyólánnyal, a menyasszony egy rokon fiatal-

ember karján, lányok, legények. A szülők csak a kapuból nézik. A községházáról rögtön a templomba mennek, a harangszó már lesi őket a toronyból, mihelyt meglátja őket, rákezdi a harangozást. Útközben a menetben a régi rigmusokat „üvötözik”, a lányok „ujgatnak”, a férfiak lövöldöznek, szól a zene, táncolnak az úton. Ha út közben esik a menyasszonyos vagy legényes ház, kiugranak a kapuba a szakácsasszonyok, verik a tejsiket, lábosokat, nagy zajt csapnak, hogy elűzzék a gonoszt. A templomban a menyasszony és a vőlegény az úrasztalához áll, a gyülekezet énekel, a pap megesketi az új párt. A lakodalmas nép egy része meg a bábéskodók ezalatt az utcán táncolnak. A szülők is csak beszaladnak a templomba, nem érnek rá végigvárni a szertartást, mennek dolgukra.

Az ifjú pár a templomból kijövet a két tanúval (a fiú két komájával) befordul a pap irodájába, aláírja a házassági levelet, az anyakönyvet. Ezután az egész menet víg muzikaszó mellett visszatér a lányos házhoz. Miután elhelyezkednek, a lány keresztapja találós kérdéseket ad fel a fiú keresztapjának, komáinak, ha nem tudják megfejteni, 100 cigarettát fizetnek. Ilyen és hasonló kérdések szerepelnek: „Melyik zsoltárban fordul elő az isten neve? Ki küldött legelőször kérőbe? Császárok, királyok látnak olyat, mi az? Kinek a »padlásugóján« lóg a hörcsög?” (Előzőleg már kitették a padlásablakba a hörcsögöt.) Az udvaron etetik, itatják a vendégeket, aprósüteményt, bort, pálinkát hordanak körül. A találós kérdések megfejtése után elbúcsúztatja valamelyik koma (akár a lányé, akár a fiúé) a lányt a szüleitől. A lány csak csókolja a szüleit, testvéreit, nem szól semmit, csak sír. Közben így csúfolják: „Sírjon, aki visz, ne te sírj!” A búcsúztatás után megindul a menet. Gyalog megy a lány, ott van mellette a templomi esküvő óta

a fiú is, a zenészek húzzák: „Kocsira, ágyam, kocsira, ládám, felülök magam is...”

Mikor a vőlegényes ház elé érnek (vagy ha művelődési otthonban tartják a lakodalmat, ott), elkezdik kiabálni: „Örömanya, gyűjts világot, Meghoztuk a gyöngyvirágot!” Az anyós a konyhaajtóban várja a fiatal párt, kezében egy csésze mézet, kiskanalat tart, mindkét gyermekének a szájába egy-egy kanál mézet ad (először a menyasszonynak). Beültetik a fiatalokat a főhelyre, a tükör alá, tesznek alájuk vánkost, mivel már besötétedett, lámpát gyújtanak, aprósüteményt tesznek eléjük. A vacsora később lesz. Addig vendégsereg hazamegy, elvégzi az otthoni munkát, a jószágot ellátják. Visszatérnek. Már kezdődik is a vacsora, befőzték a levest. Már körülbelül este 9 óra van. Mindenki iparkodik helyet találni magának, nincs ültetés. A keresztapa „megkocoli” a tányért, a pap imádkozik, az ő távollétében a keresztapa, utána eléneklik a Himnuszt, és az „Árpád apánk, ne féltsd ősi nemzeded” című dalt. A gazda kedves egészségükre kívánja a vacsorát. Megkezdődik a vacsora. A fiatal pár egy tányérből eszik. Behozzák a húslevest, metélt tésztával, ezután felteszik a kenyeret, hozzák a levest, paradicsom- vagy tormaszószot (ezután leszedik a tányérok, elmosogatják), hozzák a jó erős, fűszeres pörköltet, uborkát, savanyú répát, töltött káposztát, sültet (disznó, marha – a tyúkokat inkább a levesbe főzik), jó fokhagymásan, kemencében sütvé, káposztasalátát. A bort már a főtt hústól kezdve használják. Ezután aprósüteményeket tesznek az asztalra, de ezt többnyire meg sem kóstolják, várják a tortát (1 mázsa aprósüteményt készítenek, de ez nem fogy el, még a közeli rokonoknak is küldenek belőle 1—1 tányérral). Torták, őzhát, krémes, marcipán barack, csokoládégombóc, édes szalámi zárja be a sort. Több mint két óra hosszágú eltart a va-

csora. Rigmust csak a katolikusoknál mondanak. Közben szól a muzsika, de a zenészek is megvacsoráznak.

A koma zörög az újból feldíszített komabottal az ajtófélfán, jelenti, hogy kezdődik a menyasszonytánc. (1910 óta.) Helyet csinálnak, a koma vagy komák felállnak egy székre vagy asztalra és elkezdik árulni a menyasszonyt: „Szép csikó, jó csikó, ki veszi meg? Eladó. Nem is olyan drága, ... dinár ára.”

A fiú komája kezdi az árverést, a másik koma meg a lány és a fiú anyja székeken ülve kosarakba téve veszik át az ajándékokat, a pénzt a tányérba teszik. Még a menyasszony ellopott cipőjét is árulják. Ha senki sem veszi a menyasszonyt, akkor enged a menyasszony árából. Mikor látják, hogy már sokáig táncol a menyasszony eggyel, senki sem akarja leváltani, akkor a vőlegény kéri fel a menyasszonyt, az ajtó felé táncolnak, utánuk vágják a pénzes tányért. Megolvassák a pénzt, kiviszik az ajándékokat.

A fiatal pár néhány közeli rokonnal átmegy a lányos házhoz, most ott kezdődik a menyasszonytánc. A menyasszonytánc után a bekötözött kezű, sopánkodó, jajgató szakácsasszonynak adakoznak. Ezután visszamennek a fiú házához, a menyasszony anyja vagy napa segítségével leveti a menyasszonyi ruhát, átöltözik menyecskeként, piros kendővel beköti a fejét a keresztanya. Ezután még mulatnak, van, ahol lefekszenek. Az öregek lassan hazamennek.

Éjfélkor friss ételt szolgálnak fel. Hajnalban teát, kávé, égetett pálinkát készítenek és szolgálnak fel. Szól a zene, mókáznak, táncolnak. Dolgot adnak a menyasszonynak, világosra tisztára kell sepernie a pelyvával felszórt utcát.

Hajnalban muzsikaszóval köszöntenek: „Jó reggelt kívánok, megjöttek a nagykorógi betyárok.” Virradatkor jönnek a másik házból a „koszok”, maskarák,

füzérpaprika a nyakukban, pálinkás üveg a tarisznyájukban, muzsikások kísérik őket, a vonójuk tele van tűzdelve ezresekkel. Tréfálkoznak, mókáznak, iszogatnak.

Reggel visszaszállingóznak a vendégek. Akik egész éjjel fent voltak, most már nem fekszenek le. Megreggeliznek. Megbeszélik, ki akarja a falut járni. Aki vállalkozik rá, pénzt dob a zenészeknek. Bolondot csinálnak magukból a falujárók, rongyos függönyt vesznek magukra menyasszonyi fátyolként, nyúlfarkat akasztanak a kabátjukra hátul, aludttejvel bemázolják az arcukat, verik a lábasokat, tepsiket, megjátsszák a vőlegényt és a menyasszonyt. Összefogózva táncolva mennek az út közepén. A falujárók minden olyan házhoz elmennek, ahonnan voltak a lakodalomban. Ott már kitétték az asztalt a kapuba vagy az udvarra. Az asztalon tányérban sózott retek, pogácsa, bor várja a vendégeket. Esznek, mulatnak, játszanak. Miután bejárták a falut, visszatérnek a vőlegényes házhoz, pörkölt, bor várja őket.

Este 8—9 óráig együtt van a társaság, közben meg is vacsoráztak. De már ki a részegségtől, ki az álmoságtól jobbra-balra szédelegnek. Végre hazamennek.

Következő nap a komák visszahordják az asztalokat a faluba nótaszó mellett.

Az esküvő, a lakodalom után következő első vasárnap a vőlegényes ház meghívja a két komát ebédre (régén ilyenkor vittek a fiatalasszonynak piros szalaggal feldíszített guzsalyt) előzőleg azonban a fiatalok elmennek a templomba.

(Személyes élmények és Fábián János [Bratyó] 60 éves elbeszélése nyomán.)

M

maskara Disznótorban, lakodalomban szoktak megjelenni a „macskurák”. Hívatlan vendégként topannak be a rongyos ruhákba öltözött, férfiak lányoknak, nők férfiaknak álcázott fiatalemberek, lányok. Bent a szobában verik a magukkal hozott tepsit egy fakanállal, ugra-bugrálnak, tréfálkoznak. Bort, kalácsot kapnak a háziasszonytól. Megezik, hogy a macskurák tréfából ellopják a kint hűlő húst, kolbászt. A lakodalomban vőlegénynek, menyasszonynak öltöznek, rossz függönyöket, rossz ruhákat öltenek magukra. Mivel elváltoztatott hangon beszélnek, ha okvetlen kell beszélni, mert inkább csak taglejtésekkel közlik mondanivalójukat, nagy nevetést vált ki, ha valakit felismernek. Sokszor a tolvajok is macskuráknak öltözve kémlelik ki a helyzetet és végzik munkájukat. Megegett, hogy az udvarra kitett teknőt a benne levővel ellopták. Csak mikor a lepedőt fellebbentették, akkor rémültek meg, mert a teknőben egy halott öregasszony volt. A háziak kitették a hidegre, míg tart a disznótor.

méhes Minden méhes elé karóra tűznek egy-két lóko ponyát, hogy annak, aki szemmel tud verni, a szeme először a lóko ponyán akadjon meg, ne a méheken.

A méhes régen nem a ház körül volt, hanem kint a hártárban, a „szürü”-kőn. Rendszerint alacsony lábakon álló, hosszú, egy kasnyi szélességű deszka álványzaton álltak a kasok egymás mellett. Az álványzat két vagy több sorban húzódott a konyha előtt. A méhesben mézélő növényeket, mézben gazdag virágokat ültettek.

menyecske Harasztiban régen a menyecskének a lakodalom után nem volt szabad egy hétig az anyját felkeresni, az sem látogathatta meg a lányát. A menyecske egy hétig

nem vethette le magáról azt a ruhát, amiben az új házba bement.

A menyecske kötelessége egy évig anyósa házában a mosogatás, ivóvízről való gondoskodás, apósa lábának megmosása, apósa lábbelijének a tisztán tartása, apósa hajának gondozása, zsírozása stb.

Az ura házában még a legfiatalabbat is tisztelnie kellett, még ha kisfiú volt is, így kellett megszólítania: „kisebik uram! Jüjön csa ede, kisebik uram! Hali ked, uram!” Ha olyan kicsi volt az ura öccse, hogy még az ágy alatt játszott, akkor is úgy mondatták a menyecskével: „Kisebik uram, jüjön csa ki az a^ogy aló, ha söpörjem ki.”

A férje bátyját nagy uramnak szólította, a napát anyomaszonnak, az ipát aopaomuramnak, a sógornóket anygyomaszonnak.

Mihelyt férjhez ment a lány, a hajviselete is megváltozott. Két ágra fonva, koszorúba téve „fűkötő^ü” alatt viselték a hajukat. Többé nem pártát tesznek a fejükre, hanem „tila^ongli keszkenyö^ü-t.

mese Mese helyett mondják a gyerekeknek: „Mese, mese, ma^okos, fekete nadra^ogos.” „Mese, mese mess ketéi.” Egyre kevesebb a szép mese, a jó mesemondó. Régen, mikor „réitava-”ra mentek, legeltették a lovakat éjjel, akkor bőven volt alkalom mesélni is. Meséltek még a disznótorban, halottvirrasztáskor, vasárnap délutánonként a „pad alatt”. Híres mesemondó volt Tucak apó Kórógyon. Még nemrégén is kiváló mesélő, nótafa volt Szentlászlón Kántor Mári nene.

Ma már legtöbbször csak a gyerekek elaltatására mondanak mesét a nagymamák. Megszűntek a mesemondó alkalmak, a mese már nevetséges a fiatalok szemében, nem élvezik. A mesék is modernizálódtak, a hallgatók igénye szerint.

meténg Régen meténgkoszorút kötöttek és a lakodalomban részt vevő nőknek árulták a menyaszoy lánypajtásai. A nők a fejkendő s fejükre illesztették a koszorút. A férfiak nem tettek fel meténgkoszorút. Már vasárnap mentek a lányok a komával meténget szedni az erdőbe, hogy legyen miből koszorút fenni. A meténghulladékot azután zsákba tették, a búcsúztatáskor a menyasszony és a vőlegény állt rajta, hogy zöldön álljanak, sokáig fiatalok maradjanak.

N

nagycsalád Régen, az első világháborúig tizenhatan is éltek közös háztartásban. Hat ember is volt egy ilyen közösségben, 6 asszony is. A legöregebb, rendszerint az apa, volt a gazda. Ő szervezte a munkát, adta ki a parancsot. Senki sem volt független, mindenki a nagycsalád fejtől függött minden tekintetben, anyagilag is. Úgy kértek a családfőtől mindenre pénzt. Ha nem adott, nem volt apelláta. A menyecskék azért tojást, aprójószágot stb. loptak, hogy a gyerekeiknek ruhát, miegymást vehessenek. Ha nem segített ez a mód sem, akkor hazaszaladtak anyjukhoz, az dugott nekik hol ezt, hol azt. A lakásviszonyok sem voltak a legmegfelelőbbek. A fiatalok a fűtetlen s nem is fűthető „olcsaokban” laktak. A nagyházban a szülők mellett legfeljebb a kisunokák voltak.

O

odaadó A vőlegény apja az odaadóban adja át a jegypénzt a menyasszonynak. A menyasszony jegykendő t ad cserébe. Ez a papnál történik. Innen hazamennek.

Következik a vacsora, kis lakodalom. A menyasszony vacsora közben „megapoli” a vendégeket, pénzzel fizetnek a csókért a vendégek. Ebből veszik az esküvői ruhákat.

ólcsa A ház végében álltak az „oulcsá”-k. Itt éltek a fiatalok. Ennek a szobának nincs ablaka, a tűzhely, kemence szintén hiányzik belőle. Télen hideg volt itt tartózkodni, de ez volt a fiatalok helye. Berendezése: kulúp (fekvőhely), kócsagok, ládák és szárító lógott le a mennyezetről. A szárítóra vetették fel a ruhát, törülközőt száradni.

P

pincikézük Általában fiúk pincikéznek. Nagy ritkán lányokat is bevesznek a játékba. Van egy 1 méter hosszú bot. A bot végével egy hosszúkás gödröt ásnak. Ezen keresztületeszik a pincikét. Két gyerek kb. 10 méter távolságra kiáll lesni. Egy gyerek fogja a botot. A pincike alá, a lyukba teszi a botot. Nagy lendülettel „elzúti” a bottal a pincikét. Ha a lesők közül valamelyik elkapja annak 3 nagy lépést szabad tenni a lyuk felé. Az aki a lyuknál állt, keresztületeszi a lyukon a botot, aki előrelépett, dobja a pincikét, arra törekszik, hogy a pincikével megüsse, eltalálja a botot. Ha sikerült neki, akkor ő dobja a pincikét, ha nem sikerült, akkor a lyuknál álló bottal a pincike egyik végére üt, de úgy, hogy minél messzebb repüljön, közben még a levegőben is üt rá háromszor. Ha mind a háromszor eltalálta a végét és messzebb csapta a két leső felkapja, feldobja neki, hogy minél messzebb essen, akkor egyszer rácsap a pincikére repülés közben a bottal. Ekkor gondolomra mond a dobó egy számot, hány botnyi lehet a távolság,

a lyuk és a leesés helye között. Lemérik. Ha valóban eltalálta, akkor az a kettő ismét leső lesz. Ha kevesebb, ő lesz az egyik leső, a lesők közül, aki lépett, dobott, az lesz a dobó – zúto^u. Akinek legkisebb a távolsága a leesés és a lyuk között, az a fogával kell hogy kihúzza a földbe vert ágat, mert „bukot”, a másik a nyertes.

pistyegő A kenyér héját megfúrták, abba zsírba mártott pamutdarabokat húztak, meggyújtották. Ez a „pistyögő” vagy „pistyögő lámpás.”

R

repül A kórógyi és a szentlászlai gyerekek egy „Repülve jön egy mada^orka” nevű körjátékot játszanak. A vers szövege különbözik a két falu gyermekeinél. A kórógyi gyerekek így mondják el a játék menetét: „A gyerekek karéba a^olnak. Kető^u van a körbe, maszkolnak, kezüké csapdosnak, a körbea^olo^uk keziket fogal előremenek, danolik:

Repülve jön egy mada^orka,
Sza^ornya hoszan s ütöget,
Levelet hoz a sza^oja^oba,
Anya^omtul üzenetet.

A madarak mekfogik egynek-egynek a kezéit, mondik:

Éⁱdesanya^od küldi néked
Jo^u bara^otod levelét
És asz mongya, hügy
Szeretné la^otni kedves gyermekét.

Ako az egész csoport danoli:

Repűj vissza kis mada^orka,
S mond anya^omnak: csókolom,
É'm ma^or többé nem jühetök,
Nemsoka^ora mekhalok.

Ako a madarak a mekfogotaká hejet cseréⁱlnek.”

A szentlászalai gyerekek szerint is körbe állnak a ját-
szók, egy gyermek a körben fél lábon ugrálva, karját
kitárva körül ugrálja a kört, közben éneklük:

Repülve jön egy mada^orka,
Sza^ornya hozta s integet,
Levelet hoz a nyaka^oba
Anya^otul üzenetet.
É'idesanya küldi neki kisbarátya levelét
É's asz monygya, huty szeretné
La^otni kedves gyermeké't.
Repűj vissza kismada^orka,
Mond anya^omnak: Csókolom,
Mer é'n többé visszajüni nem tudok”.

rétava Este mentek legeltetni a nagycsaládok kocsi-
sai, kintmaradtak egész éjjel a lovak, ökrök mellett
még havas tél idején is ködmönbe burkolózva. Ha na-
gyon hideg volt, tüzet gyújtottak. A vezérállat nyakán
kolomp volt, arról ismerték meg éjjel, merre legelnek
a jószágok. A lovak lábán nyűg volt, hogy ne mehesse-
nek nagyon messze. A legeltetés idején többen össze-
jöttek a férfiak, volt ilyenkor mese, tréfa, de a pálinka,
bor sem maradt el. Reggel innen mentek szántani. Az
őszi, tavaszi éjjelek kedves szórakozása volt a réitava
a férfieimberek számára.

rokon A nagycsalád idején pontosan meg volt szabva, melyik rokont milyen megszólítás illet meg. A feleség a férje bátyját nagyuramnak titulálta, az öccsét, még ha pendelyes kicsi gyerek volt is: kisebbik uramnak. A sógor nála idősebb feleségének asszonyom megszólítás járt. A sógor fiatalabb feleségét keresztnevéen szólította. A férje nála idősebb asszonytestvérének nenike, a fiatalabbnak so^ogorazon megszólítás járt.

A gyerek az apjának azt mondja: apika, az anyjának anyika, a nagyapának: natypapa, pas^ou, papa, paso^ucsa, a nagymamának: szülike, mam^oucsa, a nem a házban lakó nagyszülőknek: peszepapa, peszemama, a dédapának: apo^uka, a dédanyának: szülike. A keresztgyerek keresztapjának keresztapika, a keresztanyjának keresztanyika megszólítás járt. A menyecske a napát anya^omaszonnak, az ipát apa^omuramnak tisztelte. A^onygyika, a^onygyomaszon volt a sógornak a megszólító-nál idősebb felesége.

rontás A betegségek – az öregek szerint– csakis rontásból származnak. Ráimádkozással meg lehet szabadulni tőlük. Sokféle rontásról tudnak a szlavóniai magyar falvakban. Pl. Gyerekágyas asszony ágyát csak a bába vetheti meg, nehogy valaki megrontsa a gyereket. – A gyermekágyas anya éjszaka nem alszik, átölelve tartja a gyereket, hogy meg ne rontsák, ki ne cseréljék a gyereket. – Az öregek nagyon hittek a tűvel való rontásban. Ha a tűket hegyükkel felfele beletűzik a megrontandó-áldozat ruhájába, ágyába, akkor biztos az eredmény. Hát még ha piros cérnát fűztek előbb a tűbe vagy pattogatott kukoricát tűztek a tű hegyére. A tűre szúrt pattogatott kukoricától sebek lepik le az áldozatot. Mikor kihúzzák a tűket, elmúlik a rontás. – Ha az ágyfőbe hajtút szúrnak, elmúlik a rontás. – Ha az embert megrontják és sebes lesz, akkor babot kell főzni. A

lány betegnek 3 özvegyasszonytól kell kérni egy-egy marék fehér babot. Ha férfit kell megszabadítani a rontástól, akkor 3 özvegyembertől kell kérnie babot. Szerdán este holdfogyatkozáskor kell főzni a babot olyan cserépedényben, amelyben még nem főztek. Fogyócsütörtökön (holdfogytakor) 3 alkalommal megmosogatta magát a beteg a bablével. Ezután éjfélkor kiöntötte a bablevet, illetve legjobb, ha bögréstől odavágta a kereszútra. Ha valaki belelép, átveszi a sebeket. A babrontástól úgy lehet megszabadulni, ha az, aki belelépett a bablébe, egy fehér vászonból való száraz ronggyal ledörgöli a lábát, azután a rongyot a fején keresztül a bab közé veti. – Ha megrontották a kisgyereket és beteg lett, kemencébe tették és főzték. – Ha valaki keresztúton pénzt vett fel, a lába között vissza kellett dobnia, ha félt a rontástól. – A gyerekágyas asszonynak nem szabad a szűnyogháló alól kibújni, akárki jön is látására, mert megrontják. – Nemcsak embert lehet rontani, állatot is. A tehénnek elapad a teje a rontástól, a többi jószág elerőtlenedik, sőt el is pusztul. – A jószágot úgy rontották meg, hogy a bájos asszony mindenfélét, fésűt, a jószág szőréből egy keveset összeszedett egy zacskóba, és az egészet elásta az istálló küszöbje alá. Orvossága: fel kell ásni az istállót, a földet ki kell hányni, amit találnak, el kell égetni. Ezután új földet kell bevinni. – Hogy a jószág ne bírjon vizelni, a rontó gatyamadzagra csomókat kötött, közben valamit mormogott, azután kioldozta a csomókat. A tehénre hosszában tette az ilyen gatyamadzagot.

SZ

szárcsarap Vékony gyolcsból maguk varrják. Egyesenes, bő szárú, térdig érő, fejetlen harisnya. A sarkuk alá húzzák, gumival szorítják le, hogy le ne essen. Ara-

táskor használják, ezzel védik a lábszárukat, hogy ne karmolja össze a gabona szára. Jobb, mint a harisnya, mert nem ragad bele a kalász.

szégyenkő Még a századfordulón is volt a falu központjában szégyenkő. A házasságtörőket, a bűnösöket állították a szégyenkőre több órára. A templomba menők, elhaladva előttük, leköpdösték a megszégyenítésre ítéltüket.

Szentlászló Kórógytól Eszék felé 5—6 km-re a Valkó mellett fekvő magyar falu. Szentlászló valamikor híres urasági és egyházi székhely volt. Környékén csak Szőcs és Hermánvár voltak hasonlóan jelentősek. A XV. századi okmányokban Zenthlaszlo (1404, 1413, 1431, 1463, 1489), a pápai okiratokban Sanctus Ladislaus néven fordul elő. Szanti Laczkovich, Apor, Berislavić, Dezislavić, Borić, Török családok birtoka volt. A Berislavić család kastélyt (Castellum de Zenthlaslo 1475) is építtetett a faluban, ekkor kisebb várossá növekedett. A kastélyhoz több falu tartozott: Bajafalva (10 ház), Balásfalva, Gyöngyfalva, Liska (ma: Klisza), Varjos, Varnold (ma: Varadics), Szerőce, Gachal Miklósfalva, Neboysa, Becze, Újfalu stb. (12 ház). Ezek a falvak Bajafalva, Szerőce, Neboysa, Újfalu kivételével a török hódoltság idején elpusztultak. Lakosságuk a mocsarakban húzta meg magát. Mikor kimerészkedtek a „nádaokból”, Szentlászlón telepedtek meg. Templomát István despota emeltette 1218-ban, Szent Lászlóról nevezte el. Még 1698-ban is megemlíti a templomot; romos tetejű — írják róla. A török nem rombolta le. A török hódoltság idején Szent László 20 magyar házat számolt, ura a Djakovón székelő Kuri bég volt. A török alatt Lászlón erős református egyház volt. 1546–47-ben tért át a lakosság a református vallásra. 1617-ben Nico-

laus de Szent Peter nevű lelkészt említik. 1617-ben 19 kálvinista család élt. A templom a tordinci, kórogyi, rétfalusi, haraszi református templom mellett egyike a legrégebbi református templomoknak ezen a vidéken. Az új egyházközség mellett iskolák is működtek, melyekben az írás-olvasás, számtan, történelem mellett a zsoltárokat, katekizmust is tanították. A lászlói iskola azóta megszűnés nélkül működik.

A török visszavonulásakor is sok ember elpusztult, majd a nagy vérhasjárvány tizedelte meg a lakosságot. Mikor a vármegye elrendelte az elnéptelenedett falvak lerombolását és a megmaradt lakosság nagyobb falvakba tömörítését, eltűnt Bajafalva, Nebojsa, Újfalu is. László vette fel a lakosságukat.

A monda szerint a lászlóiak ősei a tatárjáráskor jöttek ide Magyarországról, az itteni mocsaras-erdős vidéken telepedtek meg. Állattenyésztéssel, csikászással, halászással, madarászással, vadászattal, földműveléssel foglalkoztak szinte a legújabb időkig. A mocsarak kiszáradása, a Vuka szabályozása azonban megváltoztatta az életmódot. Eszék közelsége elcsábítja az ifjúságot a gyárakba, egyre kevesebben maradnak otthon csak földet művelni, a gyári munka mellett ugyan elvégzik még azt is. Újabban horvátok is telepednek le faluban. A lakosság száma 1000 körül mozog.

Családnevek: Boczka, Gyökemati, Egyed, Ambrus, Gyöke, Becze, Szekeres, Kántor, Dezső, Palizs, Fabó, Pöte, Joó, Miócza, Piszár, Kocsis, Fabó, Baronyi, Varga, Móka, Gajnok, Kisgyöke, Lapis, Baronyi, Ferenc, Lavoda, Geczi, Tót, Lúkó, Istóka, Martsit, Csurman stb.

széplányok tányérja A keresztútra kitett víz-, babrontás veszedelmes, megbetegszik az ember, ha belelép. – Naplemente után nem szabad kiönteni mosogatóvizet, fürdő-

vizet, mert a széplányok felfogják a tányérjukba, aki ebbe belelép, annak kisebesedik a lába.

szoba Régen a kertre nézett a szoba, ma az utcára. A régi házakban 1 ablak oldalt, egy a kertre nyílt, ma kettő az utcára és egy a gangra. Itt-ott megőrződött még a régi szobakép: a szoba közepén idegágas, kemence. A falat fehérre meszelték. – Télen mindnyájan a szobában aludtak. Az ágyak, a kulúpok sorban a falak mentén álltak, az ágyak előtt pank volt, erről léptek fel az ágyra. Asztal a tükör alatt, képek, tányérok a falon, kócsag, kulup és a cifra láda teszik még a berendezést. A századfordulón megjelent az almárium is. Legújabbán az utcára néző első szobát, a tiszta szobát modern hálószoba-vagy kombinált bútorttal rendezik be. Nem használják. Az utószoba az öregeké, a közbül szoba szolgál a család hálószobájaként. Ebben egy ágyban szoronganak a házastársak, itt van még szekrény, asztal, székek, kályha, esetleg gyermekágy és más felszerelés. – Régen a felszerelést maguk ácsolták esetleg vándor asztalosoktól vásárolták, ma a legszebb gyári bútort találjuk a tiszta-szobákban.

szülés Szüléskor az asszonynak régen nem volt szabad az ágyra feküdni, hanem a földön guggolva szülte meg gyermekét. Utána a segítők rögtön megfürdették az asszonyt és gyermeket a lúgzóban. Az újszülöttet 8 napig nem öltöztették fel, hanem minden tagját külön rongyokba csavargatták.

T

tatár A tatárokról sok történetet mesélnek. Ezekben a mesékben a tatárdúlás és a török megszállás között nincs különbség, időben is teljesen összefolyik. Több-

szőr kutyafejűeknek emlegetik a tatárokat. Több történetben a magyar anya valamilyen jéről, amit csak ő tud, felismeri elveszett gyermekét a tatár főúrbán, mikor dajkaként a főúr gyermekét gondozza, ápolja, nevelgeti.

Állítólag a tatárok elől menekülve bújtak meg a Vuka kiöntéseiben Kórógy, Szentlászló, Haraszti, Rétfalu lakosai.

templom Kórógy lakosai 1530 táján vették fel a református hitet az egyházi anyakönyv bejegyzése szerint. A dombon templom is volt. A Haraszti központjában álló templom 1768-ban épült, a harangláb 1787-ben. Addig az eklézsia szállása Kapornán volt. Szentlászló templomát, a régi fatemplomot 1218-ban Sirianović Stevan despota építtette.

tiló Úgy ültek a tilóba, hogy a vastag pregacsa alá, a lábuk közé 10 marok lent tettek, hogy melegedjen. Onnan vették elő tilolás közben. A markot a két tilólevélre tették, a harmadikkal vágják, törték, hogy kijöjjön a pozdorja. – A tilónak alacsony kecskebakra szerelt 3 levele van. – A pozdorja kihullta után a guszaly marad az asszony kezében. Ezt gerebenezik.

tor A halotti tort a temetésről visszatérve tartották. Pálinkával kezdték, baromfiból készült pörköltet szolgáltak fel krumplival, bor, kalács egészítette ki a torétrendjét. Sokszor igen emelkedett volt a hangulat a torban az elfogyasztott pálinka és bor hatására. Megesett, hogy vidám dalokat énekeltek, sőt táncrea is perdültek az alkalomról megfélemedezett résztvevők. De olyan eset is volt, hogy összeverekedtek az örökségen a rokonok, még halál is esett. Újabban nem toroznak, csak a sírásókat vendégelik meg tyúkpörkölttel.

tulipános láda A tulipános laoda vagy cifra láda négy lábon álló festett láda, melynek első oldalát tulipánokkal, rózsákkal díszítették. A vásárban vették. Az alapszín rendszerint piros volt. Ebben a mezőben voltak a virágok. A kócsag mellett ruhafélék tartására használták. Kevésbé becsülték, mint a maguk faragta kócsagot.

türet Lakodalomkor régen a vőlegényes ház nagykapujától a szenesház ajtajáig egy türet vásznat húztak ki a földön. Azután ez a menyasszonyé lett.

U, Ű

újbold Miko meglatod legelő^aszö az újhódat, lehúzni a szömödöt, ha^oromszó jobbra fordítani, közbe mondani: „Újhód, újhód, tije az újsa^og, enyéim az egé^lssé^g.” – Újhótko küddik e a tíkszömöt, szömö^acsüt. – Újhótko nem szabad meszelni, me sok boga^or lesz a ha^ozba. – Újhótko nem szabad simitse vetni.

V

váltott Ha az újszülöttet látogatók között van összenőtt szemöldökű, nem adják a kezébe kicsit, mert elcsereéli. – Szülés után szokták a gonoszok kicserélni az újszülöttet. Arról lehet felismerni a váltott gyereket, hogy igen szőrös. – A gonosztól az anya a gyermekágyban függönnyel védi magát és gyermekét, tüt is szűr a kicsi párnájába, magához ölelve tartja a kicsit, hogy el ne vihessék.

varró 7—8 évesnél idősebb rokon lányokat és barátokat hívnak őszi, téli napokon varróba. Ki-ki hozza

magával a saját munkáját. Egész nap ott vannak. Varrás, kézimunkázás közben játszanak, dalolnak. Legények nincsenek. Ez a nyári, őszi munkában kimerült lányok pihenője. Ilyenkor nagyon szépen megvendégeklik őket.

vitler Női félhosszú ködmönféle, bársony és taft kombinációjából gyöngyözve készítik. A gallérja háromszögletű, arany sujtást és kétsoros gyöngydíszet varrnak rá.

ZS

zsíros göngölye Zsíros pogácsa. Az öregek kedvenc kalácsféléje volt. Kerek szahánban sütötték.

